

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА УСТАНОВА
«АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ»**

**ДЛУГОПОЛЬСЬКИЙ
ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ**

УДК 330.111.6

**СУСПІЛЬНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ І ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН**

08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора економічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДННУ «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України (м. Київ).

Науковий консультант:

член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
Єфименко Тетяна Іванівна
ДННУ «Академія фінансового управління»,
президент

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Дементьєв В'ячеслав Валентинович
Донецький національний технічний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи,
завідувач кафедри економічної теорії

доктор економічних наук, професор
Малий Іван Йосипович
Київський національний економічний
університет ім. В.Гетьмана,
завідувач кафедри макроекономіки та державного
управління

доктор економічних наук, професор
Меркулова Тамара Вікторівна
Харківський національний університет ім. В.Каразіна,
завідувач кафедри економічної кібернетики і
прикладної економіки

Захист відбудеться “22” квітня 2013 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.853.01 ДННУ «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України за адресою: 04119, м. Київ, вул. Дегтярівська, 34-44, к. 910.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДННУ «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України за адресою: 04119, м. Київ, вул. Дегтярівська, 34-44.

Автореферат розісланий “20” березня 2013 року

**Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент**

С. С. Гасанов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. у світовій економіці відбулися радикальні зміни, пов'язані не лише з посиленням структурної взаємозалежності національних економік, їх відкритості, а й суттєвою зміною ролі держави під впливом глобалізації. Сучасні інтеграційні процеси, властиві як розвинутим країнам світу, так і країнам, що розвиваються, зумовлюють чимало проблемних питань, пов'язаних із втратою національними державами частини свого суверенітету, делегуванням повноважень щодо забезпечення суспільними благами на вищій та нижчій рівні управління, кризою публічних фінансів. Кризові процеси у сфері публічних фінансів є особливо гострими у зв'язку з тим, що фактори формування глобальної економіки як цілісної системи в протилежних напрямках впливають на дохідну та видаткові частини бюджетів більшості країн світу. Підтримання досягнутого рівня соціальних гарантій стає дедалі потужнішим викликом у сфері макроекономічних орієнтирів та управління в суспільному секторі. На тлі цього визначення напрямів трансформації суспільного сектору економіки та публічних фінансів стає складним інтелектуальним завданням, оскільки змінюються гносеологічні принципи аналізу ефективності публічних інституцій, дебатовані межі оптимальної державної інтервенції, а співвідношення між приватним і суспільним секторами та колективними механізмами надання благ стають дедалі гнучкішими з огляду на глобальну конкуренцію та підвищення ефективності управлінської діяльності в інформаційному суспільстві.

Чимало викликів, які постають сьогодні перед глобальною економікою та окремими країнами світу, іманентно пов'язані з функціонуванням суспільного сектору та публічних фінансів. В Україні головні цілі та стратегічні напрями реформування суспільного сектору та державних фінансів визначено Програмою економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». Їх реалізація потребує відповідного наукового та інституціонального забезпечення з метою обґрунтування, прийняття та впровадження ефективних управлінських рішень.

Фундаментальним проблемам функціонування суспільного сектору економіки присвячені праці багатьох авторитетних зарубіжних економістів, а також вітчизняних науковців. Так, питання сутності, масштабів та ефективності розвитку суспільного сектору піднімаються в працях М. Абдулаєва, Е. Аткинсона, Г. Ахінова, Є. Балацького, Е. Бухвальда, Дж. Б'юкенена, В. Гумбольдта, А. Дорофеевої, К. Енхієра, О. Кухар, І. Малого, Р. Масгрейва, А. Мельник, В. Танці, Дж. Стігліца, Л. Счукнехта, Л. Хемса, Л. Якобсона та ін.

Фінансові аспекти розвитку суспільного сектору економіки розкриваються в працях В. Андрущенко, Р. Армі, А. Афонсо, В. Базилевича, В. Баумоля, Ш. Бланкарта, А. Вагнера, Дж. Вілсона, В. Вишневського, В. Гейця, Дж. Д'ю, Т. Єфименко, Я. Жаліла, Ю. Іванова, М. Карліна, Ф. Кене, Дж. Кейнса, О. Кириленко, В. Козюка, А. Крисоватого, В. Кудряшова, А. Лаффера, І. Луніної, І. Лютого, Р. Масгрейва, Е. Мендози, В. Опаріна, В. Оутса, Г. П'ятаченка,

А. Соколовської, Л. Тарангул, В. Тропіної, Л. Фелда, А. Хофлера, Д. Хохича, А. Чухна, К. Швабія, В. Шевчука, С. Юрія та ін.

Основи економіки добробуту та суспільного вибору аналізуються в працях Р. Адамса, Р. Барро, І. Бентама, Ф. Вільямс, О. Грішнкової, К. Джині, К. Ерроу, Дж. Еспін-Андерсена, Дж. Кларка, Е. Лібанової, В. Нісканена, Р. Нуреєва, М. Олсона, В. Парето, А. Пігу, Дж. Роулза, П. Самуельсона, А. Сена, П. Спікера, Р. Тітмуса, Дж. Тобіна, Л. Церкаевич та ін.

Проблемам забезпечення суспільними благами та інституційним механізмам управління суспільним сектором присвячені праці В. Варнавського, В. Венгера, В. Віскозі, С. Гасанова, Р. Грінберга, А. Гриценка, В. Дементьєва, П. Леоненка, А. Лернера, В. Мандибури, Т. Меркулової, К. Павлюк, Д. Полозенка, А. Рубінштейна, Е. Тарандо, Д. Умерової, В. Федосова, П. Юхименка та ін.

Інноваційна активність в суспільному секторі економіки розглядається в працях В. Александрова, Ф. Беррі, А. Гальчинського, Дж. Гелбрейта, А. Голубєвої, Е. Денісона, В. Іноземцева, М. Кастельса, Ф. Махлупа, Б. Мільнера, Д. Норта, Г. Стіглера, Й. Шумпетера та ін.

Проте, незважаючи на такий суттєвий науковий доробок, дослідженню суспільного сектору економіки бракує цілісності та системності, ґрунтовних розробок, присвячених впливу глобалізації та інформатизації на масштабність проявів його активності в економічній системі, а також ув'язки соціально-економічних та політико-правових проблем його функціонування з інституційною архітектонікою глобальної та національних економік. Зазначене зумовлює актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт ДННУ «Академія фінансового управління» в межах тем: «Забезпечення стійкості державних фінансів та розширення фіскального простору економічних реформ. Інституційні фактори забезпечення стійкості державних фінансів та розширення фіскального простору» (№ ДР 0112U003353), «Теоретичні та прикладні засади розроблення й впровадження фіскальних норм і правил, що впливають на стійкість державних фінансів» (№ ДР 0112U005420), а також планом наукових досліджень ТНЕУ в рамках тем: «Формування концептуальних основ модернізації суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін» (№ ДР 0107U002608, відповідальний виконавець), «Дослідження методологічних засад державного регулювання економіки на макро- і мезорівнях» (№ ДР 0104U000406), «Економічне зростання в Україні в контексті реалізації стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку» (№ ДР 0109U000036).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування концептуальних засад трансформації суспільного сектору економіки в епоху глобальних змін, виявлення основних напрямів та наслідків еволюції фіскальної та соціальної політики в умовах посилення кризових явищ у сфері державних фінансів, розробка рекомендацій

щодо підвищення ефективності реформування суспільного сектору економіки України у середньостроковому періоді.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних *завдань*:

- на основі дослідження гносеологічних засад розвитку суспільного сектору економіки за умов глобалізації обґрунтувати теоретичні положення щодо комплексної оцінки його структури, масштабів та ефективності, враховуючи традиційні та новітні концепції інституціональних і структурно-технологічних змін, поліваріантних траєкторій розвитку економіки знань та інформаційного суспільства;

- розробити сучасну картографію суспільних благ з відмінними типологічними ознаками, в рамках якої встановити їх структурні зв'язки та окреслити механізми їх надання і фінансування з огляду на збалансування цілей щодо ефективності інституцій суспільного сектору та колективних дій у сфері публічних фінансів з природними інтенціями домашніх господарств та корпорацій до мінімізації податкового тягаря;

- на основі аналізу специфіки глобальних суспільних благ у ХХІ ст., оцінки переваг і недоліків у механізмах їх фінансування, виявити фактори, що сприяють взаємній трансформації та модифікації локальних, національних і глобальних суспільних благ;

- встановити зв'язок між масштабами перерозподілу ВВП через систему публічних фінансів та показниками соціально-економічного розвитку, якістю інститутів, на основі чого зробити висновки про пріоритетні напрями модернізації цілей бюджетних програм, що забезпечують функціонування суспільного сектору;

- визначити напрями трансформації інституціональних основ функціонування суспільного сектору економіки з метою підвищення його фінансової стійкості до зовнішніх шоків, циклічних коливань, динамічних структурних змін, а також з метою мінімізації політико-економічного опортунізму при ухваленні фіскальних рішень, що можуть мати міжгенераційні екстерналії;

- на основі компаративного аналізу тенденцій змін у сфері публічних фінансів розвинутих країн та країн, що розвиваються, обґрунтувати основні напрями структурної трансформації фінансування охорони здоров'я, освіти і науки, охорони довкілля, соціального захисту населення та виявити типологічні моделі пріоритетів у наданні суспільних благ;

- в умовах посилення гнучкості інститутів суспільного сектору економіки оцінити вектор модифікації суспільного вибору та державного управління під впливом зростаючої боргової вразливості національних економік, а також вплив електронного урядування на ефективність функціонування суспільного сектору в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються;

- з'ясувати фінансові та інституційні аспекти трансформації суспільного сектора економіки в умовах жорстких бюджетних обмежень, що вимагає пошуку нових методів у наданні суспільних благ, обґрунтування рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності його розвитку через механізми державно-приватного партнерства, фіскальної ефективності, подолання «інституційних пасток».

Об'єктом дослідження є суспільний сектор економіки та публічні фінанси.

Предметом дослідження є економічні відносини, зумовлені трансформаційними процесами (спонтанними та регульованими) в суспільному секторі економіки та публічних фінансах, що відбуваються під впливом глобалізації.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційної роботи стали сукупність принципів і прийомів наукового дослідження, загальнонаукових (історичний, систематизації, групування та узагальнення, формалізації) і спеціальних (системно-структурного та компаративного аналізу, графічний, економіко-статистичні) методів, використання яких зумовлене поставленою метою і завданнями дослідження.

У процесі наукового дослідження застосовано системний метод наукового пізнання, згідно з яким усі економічні явища і процеси аналізуються у взаємозв'язку, взаємозалежності та розвитку. У роботі використано такі методи: аналізу і синтезу – для характеристики методологічних аспектів дослідження суспільного сектору економіки та публічних фінансів за умов глобалізації; історико-логічного аналізу – для дослідження базових концепцій розвитку суспільного сектору економіки, історичних передумов трансформації механізмів фінансування суспільних благ; системно-функціональний – для розкриття сутнісних характеристик та структурних складових суспільного сектору економіки; логічного узагальнення та екстраполяції – для виявлення особливостей розвитку суспільного сектору економіки та публічних фінансів в глобальній економіці, особливостей здійснення суспільного вибору; наукової абстракції – для обґрунтування необхідності зміни ролі суспільного сектору економіки під впливом глобалізаційних змін; економіко-статистичний та графічний – для виконання аналітичних розрахунків та виявлення тенденцій розвитку суспільного сектору економіки в зарубіжних країнах, а також комплексного дослідження фінансування та розвитку суспільного сектору економіки в Україні; компаративного аналізу – для співставлення тенденцій розвитку суспільного сектору економіки і публічних фінансів в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються; ретроспективного аналізу – для структуризації етапів еволюції гносеологічного розуміння суспільного сектору економіки; економіко-математичного моделювання – для визначення напрямів впливу глобалізації на показники функціонування суспільного сектору економіки.

Інформаційно-нормативну базу дисертаційного дослідження становлять наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів з відповідної тематики, аналітичні розробки міжнародних організацій, законодавчі та інші нормативні акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, результати соціологічних досліджень, електронні ресурси мережі Інтернет (щорічні звіти Світового економічного форуму, матеріали Європейської комісії, Світового банку, МВФ).

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у концептуальному вирішенні на теоретико-методологічному рівні проблеми

розроблення комплексу теоретичних положень та аналітичних інструментів, за допомогою яких здійснено обґрунтування напрямів модернізації суспільного сектора й підвищення його функціональної та інституціональної ефективності в умовах глобалізаційних змін та розвитку сфери публічних фінансів. Нові наукові положення, отримані особисто автором, які виносяться на захист, полягають у тому, що:

вперше:

- запропоновано авторську концепцію функціонування суспільного сектору економіки у ХХІ ст., яка базується на врахуванні інституціональних факторів розвитку, пов'язаних із формуванням якісного соціального капіталу, подоланням численних «фіаско держави», мінімізацією неявних витрат суспільства, що органічно доповнюють традиційні фінансово-економічні чинники трансформації суспільного сектору економіки під впливом глобалізації. Обґрунтовано, що реформування суспільного сектора економіки та публічних фінансів повинно ґрунтуватися не лише на механізмах «модернізації зверху» під контролем держави чи наднаціональних організацій, але й «модернізації знизу» через активізацію розвитку інститутів громадянського суспільства;

- поглиблено категоріальний апарат дослідження з обґрунтуванням необхідності включення до складу суспільного сектора економіки, крім державного та муніципального, інституцій «третього сектору», завдяки активності яких розширюються масштаби його діяльності, мобілізуються необхідні ресурси для розв'язання суспільних проблем, а також доведено, що на зміну ролі суспільного сектору національної економіки справляє вплив низка ендогенних та екзогенних факторів;

- встановлено, що глобалізація сприяє кардинальним змінам «правил гри» в суспільному секторі економіки та публічних фінансах країн світу як з точки зору макроекономічних («крихкість» податкової бази, зростання продуктивності та мобільності виробничих факторів, тенденція до фінансування суспільних благ як на національному, так і на локальному та глобальному рівнях, поширення механізмів державно-приватного партнерства), так й інституціональних трансформацій (формування суспільства загальної підзвітності, тренд до реалізації фіскальної політики на основі правил і норм, розвиток електронного урядування, економіки знань);

- обґрунтовано доцільність модернізації інститутів колективних дій, зокрема шляхом розширення спектру застосування нетрадиційних процедур волевиявлення з метою підвищення аллокаційної та дистрибутивної ефективності суспільного сектору економіки у зонах суспільного вибору, які особливо чутливі до електоральних маніпуляцій, зокрема в умовах фінансово-економічних криз;

удосконалено:

- теоретичні підходи до аналізу показників ефективності суспільного сектору економіки з використанням індикаторів розподілу, стабільності, продуктивності, якості, що на відміну від традиційних фінансово-економічних, охоплюють низку соціально-екологічних ефектів, та теоретико-методологічні засади класифікації

патронатних благ, пов'язаних із соціальною корисністю, мериторних благ, що базуються на нормативному інтересі, та суспільних благ з притаманними їм ознаками неконкурентності та невиключності, що дозволило по-новому оцінити причини розширення масштабів суспільного сектору економіки, які полягають не лише у зростаючій тривалості життя та зміні характеру попиту населення на блага, що надаються інститутами суспільного сектору економіки, але й у особливостях політико-економічних циклів, зменшенні рівня інформаційної асиметрії між громадянами, бізнесом і владою;

- трактування «парадоксу негативного впливу розвитку інститутів», в якому автор наголошує, що, на відміну від традиційного його розуміння, в країнах із «слабкими» інститутами ефект їх реформування може справляти значно відчутніший вплив на показники соціально-економічного розвитку, ніж у країнах із «сильними» інститутами, де на динаміку фактичного ВВП вплив «поганого» інституціонального середовища є мінімальним; а також «ресурсного прокляття», в якому автор обґрунтовує, що вплив, який справляє багатство природних ресурсів на розвиток економіки, залежить, насамперед, від якості інститутів: якщо права власності захищені, діє ефективна судова система, держава підзвітна громадянському суспільству, то природні ресурси сприятимуть економічному зростанню і підвищенню добробуту населення, а якщо інститути не сформовані або функціонують неефективно, то доходи від експорту сировини у довгостроковому періоді не стимулюватимуть соціально-економічний розвиток;

- теоретичні підходи до пояснення формування полірівневої та багатофункціональної системи надання суспільних благ як відображення дифузії компетенцій та суверенитетів, а також формальної і неформальної взаємодії економічних агентів в системі державної активності;

- методологічні підходи до аналізу викривлень в системі інститутів колективних дій під впливом груп суспільних інтересів, а також обґрунтовано необхідність підвищення транспарентності суспільного сектора з метою мінімізації інформаційної асиметрії електоральних процесів, зокрема шляхом запровадження інформаційно-інноваційних підходів в діяльності інституцій суспільного сектору;

- теоретичні підходи до формування «інституційних пасток» економіки суспільного сектору з обґрунтуванням доцільності розгляду впливу корупції на індикатори розвитку суспільного сектору та публічних фінансів в контексті її автономної та індукованої складових;

дістали подальшого розвитку:

- емпіричний аналіз зв'язку розміру суспільного сектору економіки з індикаторами соціально-економічного розвитку, на основі чого показано, що найбільший вплив реформи в суспільному секторі економіки справляють на показники інноваційного та людського розвитку, національної конкурентоспроможності, внаслідок чого стверджується, що якість інституцій здебільшого визначається інвестиціями в соціальний капітал, формування якого перебуває в компетенції суспільного сектора економіки;

- виявлення закономірностей фінансування низки суспільних благ під впливом глобалізації (наприклад, освіти і науки, охорони здоров'я, екологічного і соціального захисту), а також пропозиції щодо використання у вітчизняній моделі соціального захисту не лише даних про структуру доходів і витрат за квінтільними групами домогосподарств, але й про структуру державних соціальних виплат та податкових платежів, що дозволить окреслити вектор розвитку соціальної політики (егалітарна чи роулзінська моделі);

- обґрунтування забезпечувальних аспектів ефективного функціонування суспільного сектору за допомогою специфічних засобів ІКТ (е-доступ, е-консультації, е-петиції, е-голосування, е-нормотворення, е-форуми) та доведення необхідності реалізації комплексу стратегічних завдань (підвищення прозорості публічних фінансів, надання якісних адміністративних послуг, підтримка концепції сталого розвитку, встановлення нового типу партнерських відносин між владою, бізнесом та громадськістю);

- підходи до удосконалення фіскальної політики, яка в умовах світової боргової кризи повинна орієнтуватись на: запровадження фіскальних правил і норм, що мінімізують маніпулювання бюджетним процесом, зміну структури публічних фінансів в аспектах раціоналізації системи соціальних трансфертів, переліку суспільних благ і якості менеджменту установ, що їх надають; підвищення ефективності програм державних видатків; посилення стійкості податкової бази до структурних змін, викликаних глобальною факторною мобільністю, електронними розрахунками та трансферним ціноутворенням; активне використання механізму державно-приватного партнерства з розподілом ризиків фінансування низки суспільних благ між інститутами суспільного та приватного секторів економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретико-методологічні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, можуть бути використані при реалізації податково-бюджетної, соціальної політики України та стати науковою основою розробки заходів щодо підвищення ефективності розвитку суспільного сектору економіки на перспективу.

Основні теоретичні та методичні положення дисертації використано:

- на загальнодержавному рівні: Комітетом з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування Верховної Ради України (довідка №05/22-16 від 21.05.2007), Департаментом гуманітарної політики Міністерства оборони України (довідка №2048/16-73 від 24.10.2007), Державним експертним центром Міністерства охорони здоров'я України (довідка №3299/15-8 від 19.11.2010);

- на регіональному рівні: Управлінням державної служби в Тернопільській області (довідка №1013 від 5.12.2007), КРУ в Тернопільській області (довідка №340-02/10 від 25.05.2010), Управлінням економіки, промисловості та праці Тернопільської міської ради (довідка №17-825 від 21.10.2011), Постійною депутатською комісією з комунальної власності та приватизації Ялтинської міської ради (довідка №02-11/32 від 16.10.2011), Головним фінансовим управлінням Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка №5-01/61-

1977 від 5.11.2012).

Теоретичні положення та висновки дисертації застосовуються в навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Теорія економіки державного сектора» і «Національна економіка» (акт №126-06/1774 від 30.11.2007), «Політична економія», «Макроекономіка» і «Економікс» (акт №126-38/2745 від 15.12.2009).

Навчальний посібник «Теорія економіки державного сектора» отримав I премію II Всеукраїнського конкурсу молодих вчених ім. М. Туган-Барановського у номінації «Навчальні посібники та підручники» за напрямом «Податкові аспекти економічного розвитку України» (2008).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним науковим дослідженням і містить авторські розробки щодо механізмів трансформації суспільного сектора економіки в умовах глобалізації. Наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. Обсяг особистого внеску в роботах, опублікованих у співавторстві, наведений окремо у переліку опублікованих праць. Практичне впровадження результатів здійснено на основі особистих наукових ідей і розробок.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дослідження апробовані у методичних розробках, рекомендаціях і пропозиціях, викладені в монографіях, навчальних посібниках, статтях та впроваджені у навчальний процес. Основні теоретичні й практичні положення роботи доповідалися й обговорювалися на численних міжнародних та вітчизняних конференціях, семінарах, форумах і конгресах, зокрема: міжнар. наук.-практ. конф. «Економічний і соціальний розвиток України в XXI ст.: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м.Тернопіль, 2005-2011); всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (м.Сімферополь, 2005); міжнар. наук.-практ. конф. «Економічна система України: минуле, сучасне, майбутнє» (м.Львів, 2005); міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми входження України в глобальні економічні структури: стратегічні пріоритети» (м.Чернівці, 2006); міжнар. економ.-еколог. форумі (м.Красичин-Перемишль, Польща, 2006); міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективи та пріоритети розвитку людського капіталу в умовах глобалізації» (м.Харків, 2006); наук.-практ. конф. «Теорія і практика державного управління в умовах євроінтеграції» (м.Луцьк, 2006); міжнар. конф. «Розвиток демократії та демократична освіта в Україні» (м.Ялта, 2006); міжнар. конф. «Проблеми сучасної економіки та інституційна теорія» (м.Донецьк, 2007); міжнар. наук. конф. «Проблеми економічної інтеграції України в Європейських Союз» (м.Анталія, Туреччина, 2007-2009); міжнар. наук.-практ. конф. «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м.Тернопіль, 2007-2009); міжнар. наук.-практ. конф. «Макроекономічна політика в Україні: проблеми науки і практики» (м.Харків, 2007); міжнар. наук. конф. «Соціальна відповідальність як фактор розвитку громадянського суспільства» (м.Київ, 2008); міжнар. наук. конф. «Модернізація економіки і глобалізація» (м.Москва, 2008); міжнар. наук.-практ. конф. «Освіта та наука в умовах глобальних викликів»

(м.Сімферополь, 2008); міжнар. конф. «Вічний рух? Трансформаційні процеси в країнах Центральної, Східної Європи та Росії» (м.Лондон, Великобританія, 2009); наук.-практ. кругл. столі «Фіскальна політика України в умовах фінансової та економічної кризи» (м.Ірпінь, 2009); міжнар. наук.-практ. конф. «Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін» (м.Тернопіль, 2009); міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми економіки» (м.Київ, 2009, 2011-2012); наук. конф. «Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні» (м.Київ, 2010); міжнар. Нобел. екон. форумі «Світова економіка ХХІ ст.: цикли і кризи» (м.Дніпропетровськ, 2010); міжнар. конф. «Державне управління в ХХІ ст.: традиції та інновації» (м.Москва, Росія, 2010); загальноукр. наук.-практ. конф. «Якість життя: проблеми, пріоритети і перспективи» (м.Донецьк, 2010); європ. конф. «Розвиток демократичного управління в Європі: минуле, сучасне, майбутнє» (м.Дюссельдорф, Німеччина, 2011); міжнар. наук.-практ. конф. «Україна в нових реаліях: політичні, економічні та правові орієнтири розвитку» (м.Ірпінь, 2011); міжнар. наук.-практ. конф. «Теорія і практика економіки та підприємництва» (м.Алушта, 2011); міжнар. конф. Жана Моне «Безпека людини і безпека держави: інститути і політика в європейській перспективі» (м.Київ-Вишгород, 2011); міжнар. конф. «Інститути – держава – влада» (м.Харків, 2011); міжнар. конгр. «Європейська культура» (м.Барселона, Іспанія, 2011); міжнар. конф. «Реформування суспільного сектору» (м.Санкт-Петербург, Росія, 2011-2012); міжнар. наук. конф. «Теоретична економіка як науковий напрямок: проблеми розвитку в сучасних умовах» (м.Ярославль, Росія, 2012); міжнар. наук. конф. «Актуальні проблеми і напрямки соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь» (м.Мінськ, Білорусь, 2012); міжнар. наук. форумі «Політика і суспільні науки в епоху глобалізації» (м.Харків, 2012); міждисципл. конф. «Теорія, дія та наслідки соціального протесту» (м.Кентербері, Великобританія, 2012); наук. конф. «Соціальний капітал сучасного суспільства» (м.Санкт-Петербург, Росія, 2012); конф. молод. вчених «Місце Росії у світовій економіці: пошук нової моделі» (м.Москва, Росія, 2012); міжнар. наук.-практ. конф. «Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ ст.» (м.Київ, 2012).

Публікації. За результатами наукового дослідження автором опубліковано 78 наукових праць, у т.ч.: 6 монографій (в т.ч. 2 одноосібні обсягом 55,9 друк. арк.), 4 навчальні посібники (в т.ч. 1 одноосібний обсягом 34,4 друк. арк.), 1 словник-енциклопедія у співавторстві, 39 статей у наукових фахових виданнях (в т.ч. 34 одноосібні обсягом 25,0 друк. арк.), 28 тез доповідей у збірниках міжнародних, всеукраїнських, міжвідомчих конференцій (в т.ч. 25 одноосібних обсягом 6,9 друк. арк., з яких 5 – за кордоном). У загальному обсязі наукових праць за темою дисертації – 388,5 друк. арк. – особисто авторів належить 165,0 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел з понад 800 найменувань та 15 додатків на 38 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 444 сторінок, у т.ч. 89 таблиць та 43 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми дисертації, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, обґрунтовано наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів.

У першому розділі дисертаційного дослідження **«Теоретико-методологічні засади функціонування суспільного сектору економіки за умов глобалізації»** проаналізовано гносеологічні основи розвитку суспільного сектору економіки, ключові теорії його функціонування за умов глобальних трансформацій, а також інституціональну теорію та методологію інституціональних змін як основу економічних реформ. Особливу увагу приділено вивченню світового досвіду функціонування суспільного сектору економіки наприкінці ХХ – початку ХХІ ст., новим підходам до оцінки ефективності його функціонування.

Розгляд тенденцій інформаційності та глобальності, соціологічних парадигм глобалізації, політекономічних і культурологічних підходів до феномену глобального розвитку дозволив визначити роль держави загалом і суспільного сектору зокрема у контексті ускладнення їх функціональних структур за умов глобальних трансформацій, а також прояву фундаментальних обмежень глобалізації (захист національних інтересів, делегування повноважень, ускладнення державного контролю). Аналіз зарубіжного та вітчизняного категоріального апарату генезису суспільного сектору економічної системи дозволив окреслити базові критерії віднесення організацій до суспільного сектору економіки (юридичний підхід, спосіб фінансування, характер продукції та вигод, суб'єкт власності), а також сформулювати авторське визначення суспільного сектору економіки з точки зору функціонального підходу, згідно якого він є з одного боку, об'єктом соціально-економічної та адміністративної активності держави, а з іншого – підсистемою, зорієнтованою на ліквідацію «провалів ринку» та створення соціально значущих благ (суспільних, патронатних або мериторних товарів і послуг). Обґрунтовано, що суспільний сектор економіки органічно акумулює діяльність інституційних одиниць державного і муніципального секторів, а також «третього сектору» (рис.1). Матеріальною основою його функціонування є публічні фінанси, що охоплюють доходи і видатки центрального та місцевих урядів, а також фондів обов'язкового соціального страхування, та структурні взаємозв'язки між ними, визначення яких відбувається в середовищі представницької влади. Глобалізація суттєво модифікує традиційне розуміння публічних фінансів, які раніше розглядалися виключно в контексті того, як уряди мають знаходити кошти для фінансування внутрішніх соціально-економічних проблем. Обґрунтовано, що нова теорія публічних фінансів концентрує увагу на взаємодії ринків та держав, співпраці між державними і приватними учасниками, охоплює міжнародні та національні аспекти розв'язання глобальних проблем. Доведено, що сьогодні публічні фінанси акумулюють крім централізованих і нецентралізовані ресурси з метою спрямування їх для

досягнення цілей державної політики, стимулювання приватної ініціативи в питаннях фінансування суспільних благ.

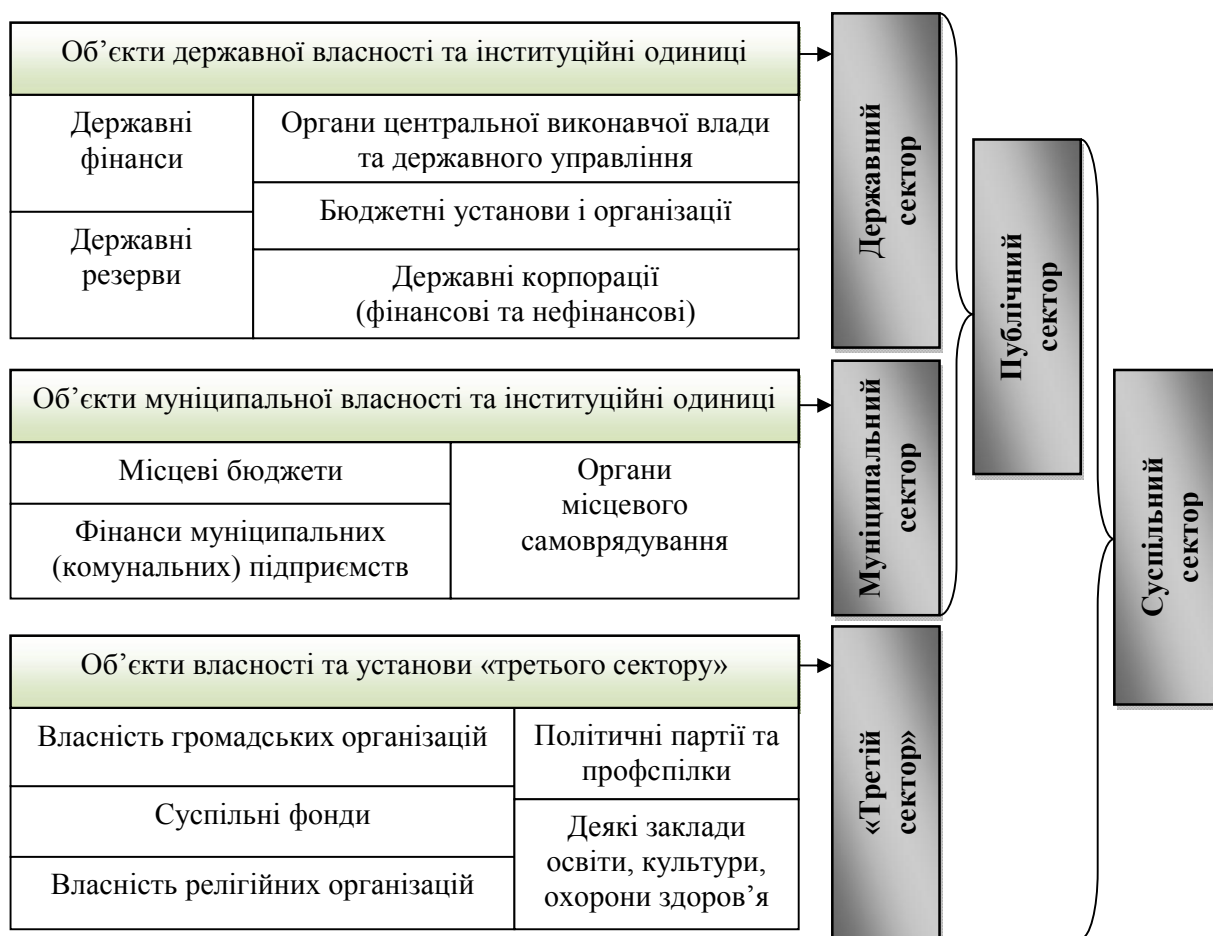

Рис. 1. Структурні складові суспільного сектора економіки

Аналіз базових концепцій функціонування суспільного сектора економіки у глобальних координатах дозволив виокремити домінуючі фактори його активності: економічні (концепції М. Олсона, В. Баумоля, Л. Мізеса, Ф. Гершенкорна, фіскальної ілюзії та політико-адміністративних циклів), соціальні (концепції А. Вагнера, Р. Армї, В. Гумбольдта, Р. Грінберга та О. Рубінштейна, політики перерозподілу) та політико-інституціональні (концепції А. Пікока та Дж. Вайзмана, Дж. Б'юкенена та Г. Таллока, В. Нісканена), які безпосередньо впливають на розмір та ефективність функціонування його інститутів. Емпіричні дослідження зв'язку рівня державних витрат у ВВП та темпів його зростання на особу дозволили встановити існування оберненого зв'язку між цими показниками у країнах, що розвиваються (аллокаційна неефективність державних видатків), та прямого зв'язку у розвинутих країнах (висока якість бюджетного менеджменту). Розрахунки щільності зв'язку розміру суспільного сектора економіки з індикаторами соціально-економічного розвитку країн світу доводять, що найбільший вплив масштаб суспільного сектора справляє на показники інноваційного та людського розвитку, конкурентоспроможності, рівня розвитку демократії ($0,317 < R^2 < 0,501$). Обґрунтовано необхідність

врахування в процесі прийняття рішень щодо підвищення ефективності функціонування суспільного сектору існування так званого «ефекту кобри», що ґрунтується на природному прагненні раціональних індивідів обійти правила, встановлені політиками, і проявляється у тому, що законодавчі норми, прийняті урядом для стабілізації соціально-економічної ситуації, часто викликають цілком протилежні ефекти.

Дослідження теорій оцінки показників діяльності організацій суспільного сектору (множинності зацікавлених сторін, системних ресурсів, соціального конструктивізму, технічна, цільова), а також базових функцій держави в економіці дозволило запропонувати розгорнуту систему оцінки ефективності суспільного сектора економіки через індикатори: ефективності розподілу, стабільності, економічної продуктивності, якості адміністрування, якості освіти і науки, якості охорони здоров'я, якості суспільної інфраструктури. У кожній групі показників запропоновано низку індикаторів, які дозволяють комплексно оцінити ефективність розвитку суспільного сектору в динаміці та в розрізі окремих країн.

На основі аналізу практики проведення реформ в суспільному секторі економіки з'ясовано, що під ними слід розуміти цілеспрямовану зміну інституціонального або технологічного середовища, в якій приймають участь агенти, що розробляють і реалізують план трансформацій, а саму проблему реформ запропоновано розглядати у трьох взаємопов'язаних аспектах: методологічному, теоретичному та технологічному.

Запропоновано модель взаємодії держави та громадянського суспільства, що передбачає як механізми «модернізації зверху», так і «модернізації знизу», в якій держава забезпечує цілісність і стабільність системи, застосовує технологічні та інституціональні інновації стосовно суспільного сектору та публічних фінансів. Аналіз показників якості інституціонального середовища та економічного зростання в розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, дозволив частково спростувати концепції «парадоксу негативного впливу інститутів» та «прокляття природних ресурсів». Так, у довгостроковому періоді високий рівень розвитку інститутів справляє позитивний вплив на динаміку ВВП, однак інтенсивність взаємовпливу показників у 1,5 рази вища в країнах, що розвиваються, ніж в розвинутих. Тобто, в країнах із «слабкими» інститутами ефект їх реформування може справляти значно відчутніший вплив на показники економічного розвитку, ніж в країнах із «сильними» інститутами, де на динаміку фактичного ВВП вплив «поганого інституціонального середовища» є мінімальним. Саме це дозволяє країнам з розвинутим інституціональним середовищем використовувати кошти від експорту природних ресурсів для економічного зростання і підвищення добробуту населення, тоді як в умовах відсутності «попиту на демократію» та низького рівня освіти населення нагромадження доходів від експорту сировинних ресурсів неминуче супроводжується поширенням тіньової економіки, консервацією неефективної структури економіки та більш низькими темпами економічного зростання, адже «слабкі» інститути дозволяють групам особливих інтересів привласнювати частину державних коштів від торгівлі природними ресурсами.

Обґрунтовано, що головною проблемою країн, що розвиваються, в контексті формування інституціонального середовища, яке б слугувало розвитку суспільного сектора економіки у довгостроковому періоді, є неякісний соціальний капітал. Саме через соціальний капітал у суспільстві підтримується порядок на основі довіри, взаємоповаги, врахування індивідами не лише приватних, але й суспільних інтересів, оскільки найважливішою його функцією і є захист формальних інститутів від їх нецільового використання. Незважаючи на те, що в Україні за період 2009-2011 рр. відбулося суттєве покращення розвитку соціального капіталу (+0,59 бала), що відповідає динаміці показників Швеції, проте його рівень залишається низьким (0,49 бала) у порівнянні з країнами ОЕСР (4,47 – Норвегія; 4,32 – Данія; 4,23 – Нова Зеландія; 3,89 – Австралія; 3,79 – Нідерланди; 3,58 – Фінляндія). Аналіз індикаторів розвитку соціального капіталу дозволяє стверджувати, що в країнах з розвинутим інституціональним середовищем, високим рівнем довіри до влади і значним обсягом ВВП на особу домінують «групи Патнема» – чиновники, які максимізуючи особисту цільову функцію, враховують також суспільні інтереси, тоді як в країнах із «слабкими» інститутами, низьким обсягом ВВП на особу більш активно проявляють себе «групи Олсона» – чиновники, які максимізують особисту цільову функцію, не враховуючи суспільних інтересів. Незважаючи на те, що соціальний капітал еліт позитивно впливає на роботу органів влади, в моделі політико-економічного кругообігу частіше домінують «групи Олсона», що можна пояснити як «пірамідою потреб Маслоу», так і «парадоксом соціального капіталу», за якого високий попит на державне регулювання в багатьох країнах, що розвиваються, поєднується з недовірою до держави та незадоволенням роботою владних структур. Це сприяє тому, що міграція індивідів з однієї групи в іншу є, переважно, одновекторною – з «груп Патнема» до «груп Олсона» (рис.2), тоді як протилежний напрямок руху вимагає кардинальних економічних реформ, реального діалогу влади і громадян, демократії, політичної стабільності, соціальної безпеки.

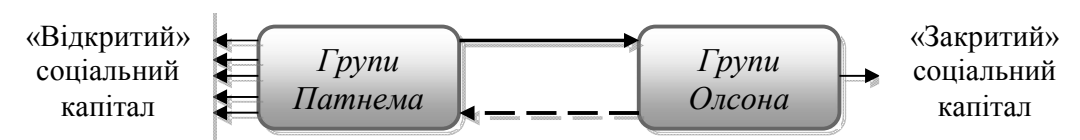

Рис. 2. Вектори міграції «груп Патнема» та «груп Олсона»

Головним фактором впливу глобалізації на суспільний сектор економіки визначено зміну попиту на суспільні блага, адже глобальний світ дозволяє не лише співставляти можливості доступу населення різних країн до благ, що гарантує держава, але й вимагати захисту порушених прав на локальному, національному та наднаціональному рівнях. Оскільки у ХХІ ст. громадяни стають усе менш прив'язаними до територій, на яких народилися і вирости, відзначено, що ефект «голосування ногами» сьогодні провокує не стільки відсутність роботи у тому чи іншому регіоні та політичні преференції, скільки особливості податкової, соціальної та міграційної політик різних країн світу. Обґрунтовано, що

неузгодженість попиту на суспільні блага з реальними можливостями національних економік їх фінансувати пояснюється ефектом «високого поверху без стелі», коли громадяни прагнуть життя за високими та постійно зростаючими соціальними стандартами, однак фіскальні обмеження багатьох країн не дозволяють підтримувати їх на належному рівні, що призводить до загострення соціальних конфліктів. В країнах, що розвиваються, проблему загострює високий рівень поляризації доходів, що дозволяє заможним верствам населення забезпечувати доступ до більш якісних суспільних благ, фінансуючи їх у приватному порядку та намагаючись ухилитися від сплати податків, оскільки вони не користуються благами «для всіх» («руйнація» податкової бази та виникнення ефекту «покарання за бідність»). Отже, стратегією реформ суспільного сектору економіки визначено надання якісних суспільних благ, які б «споживалися» усіма верствами населення, чому сприятимуть: швидкі реформаційні зміни «зверху вниз» за активної державної участі; формування квазі-ринків; делегування повноважень та створення державно-приватних партнерств.

В контексті впливу Інтернет-революції на розвиток суспільного сектору економіки з'ясовано аспекти формування нової системи – реконізму (суспільства взаємної підзвітності), ознаки якого проявляються у різних сферах: мінімізація асиметрії інформації та проблеми фрірайдера, розвиток вікіноміки та вікіполітики, зростання ролі репутації в трансакціях, скорочення можливостей для проявів опортунізму.

У другому розділі **«Суспільний вибір та особливості забезпечення суспільними благами в глобальній економіці»** розглянуто теоретичну картографію суспільних благ, особливості трансформації механізмів їх надання у ХХІ ст., вектори зміни суспільного вибору в глобальній економіці, особливості ухвалення політико-економічних рішень та глобального управління.

На основі аналізу теорії патронатних благ та антиблаг сформульовано ідею про актуальність державної опіки у продукуванні окремих товарів і послуг з огляду на такі аргументи: ринку притаманний перманентний дефіцит пропозиції патронатних благ, оскільки від їх виробництва суспільство отримує корисність, тоді як дохід конкретного виробника при цьому практично не збільшується; серед економічних агентів існує схильність до недоспоживання патронатних благ, оскільки у разі зниження доходів саме від таких благ особи відмовляються у першу чергу, сприяючи погіршенню у загальнонаціональному масштабі рівня та якості життя. Обґрунтовано, що у вітчизняній економіці існує значний потенційний попит на патронатні блага, який не задовольняється через брак ресурсів (табл.1).

У контексті історичного дослідження прикладів заборони на національному та міжнародному рівнях продукування численних антиблаг, доведено, що на рівні світової спільноти та окремих національних держав простежується «конфлікт заборон і дозволів». Тому легалізація деяких антиблаг через урядові рішення здатна не лише видозмінювати сприйняття індивідами цих товарів і послуг, а й

трансформувати колишні «антиблага» у сучасні патронатні або меріторні блага, залежно від їх соціальної корисності чи нормативного інтересу суспільства.

Таблиця 1

**Достатність доходів для задоволення потреб населення України
у деяких патронатних благах, % опитаних***

Патронатні блага		Більш ніж достатньо	Достатньо	Трохи не вистачає	Не-достатньо	Не можу визначитися
Медичне обслуговування	2000	0,3	10,7	-	89,0	-
	2004	0,8	14,6	18,8	59,9	5,9
	2008	0,7	16,2	19,1	57,9	6,1
	2012	0,5	15,5	20,0	58,0	6,0
Освіта	2000	-	12,9	-	86,3	-
	2004	1,0	11,9	12,0	61,8	13,3
	2008	1,2	9,9	12,3	62,2	14,4
	2012	1,0	10,0	12,0	66,0	11,0
Культура та відпочинок	2000	-	-	-	-	-
	2004	0,7	4,3	10,4	75,7	8,9
	2008	0,7	4,9	11,7	75,3	7,4
	2012	0,6	5,0	11,4	76,0	7,0

*Розраховано на основі даних Державної служби статистики України.

Обґрунтовано, що суспільна опіка продукування патронатних благ створює специфічний соціальний ефект, який при взаємодії з адекватним інституційним середовищем примножує національне багатство. Однак це можливе лише за реалізації базових принципів «раціональної поведінки» держави: використання максимально ефективних засобів і процедур розподілу коштів державного та місцевих бюджетів; обґрунтованість і доречність державної підтримки соціальної сфери; необхідність державного регулювання використання факторів виробництва. Відзначено, що безліч суспільних благ, які раніше визнавалися винятково локальними або національними, модифікуються у глобальні суспільні товари і послуги, змінюється також характер сприйняття населенням цих благ. Так, непоодинокими є ситуації, коли ті чи інші медичні послуги, якщо їх надає держава через механізм оподаткування або оплачують страхові компанії, сприймаються як послуги нижчої якості, ніж якщо їх фінансують міжнародні організації, благодійні фонди, приватні інвестори і вони надаються іноземними спеціалістами через гранти та допомоги. Механізми фінансування національної безпеки в міжнародних масштабах також трансформуються, адже світова спільнота так чи інакше долучається до врегулювання або розв'язання навіть внутрішньонаціональних конфліктів, а через низку благодійних організацій надає допомогу країнам, що постраждали від війн. Екологічна безпека також перестала бути винятково національним суспільним благом, оскільки міжнародні та неурядові організації, уряди багатьох країн надсилають гуманітарну та фінансову допомогу в ті регіони, які потерпають від стихійних лих, а негативні зовнішні ефекти від забруднення довкілля стають проблемою не лише для країни-забруднювача, а й для держав – найближчих сусідів. Нерідко таке «розмивання відповідальності» за забезпечення суспільними благами стає причиною конфлікту

інтересів між державою-нацією, світовою спільнотою та великими транснаціональними корпораціями. Аналіз технологій надання глобальних суспільних благ дозволив визначити сфери, де найкращим чином спрацьовує кожна з них, а також обґрунтувати механізми їх фінансування.

Аналіз теорії та специфіки суспільного вибору за умов глобалізації дозволив виділити напрямки «гнучкості» інститутів суспільного сектору: гнучкість прав і обов'язків громадян через розширення приналежності до різних інститутів громадянського суспільства; гнучкість адміністративно-територіальних одиниць через залучення установ «третього сектору», поряд з організаціями державного та муніципального секторів, до розв'язання локальних проблем, а також поширення вигод від користування локальними суспільними благами за межі територій, на яких вони надаються. Спростовано теорію А. Бартлетта про «згортання демократії» та доведено, що активність інститутів «третього сектору» в складі суспільного сектору економіки та Інтернет-революція є «буфером», що не лише унеможливує «згортання демократії» в країнах, де кількість населення перманентно зростає, але й сприяє прогресу демократичних перетворень. Аналіз показників розвитку країн з різним типом політичних режимів підтвердив, що в країнах з високим ступенем розвитку демократії рівень ВВП на особу суттєво вищий, ніж в країнах з авторитарним режимом (виняток становлять лише країни, «багаті» на природні ресурси, в яких саме авторитаризм має сприятливіші передумови для утвердження).

Аналіз історії розвитку електронного урядування у США, Канаді, Великобританії, Німеччині, Сінгапурі, Пд. Кореї, масштабів *on-line* послуг, що надаються громадянам та бізнесу, а також комплексних завдань інформатизації суспільства дозволив сформулювати її переваги: побудова більш прозорого і чесного уряду; досягнення більшої ефективності та оперативності у наданні якісних послуг, що приносить корисний ефект для економіки загалом; встановлення нового типу партнерських взаємовідносин між урядом, бізнесом і громадянами через полегшення доступу до глобальних знань та міжнародних баз даних, створення нових опцій мобілізації та використання інформаційних ресурсів; підтримка екологічного та соціального розвитку суспільства. Для ефективного запровадження моделі електронного урядування в Україні запропоновано напрями забезпечення організаційних, правових, технологічних та кадрових передумов розвитку інформаційного суспільства.

Третій розділ **«Емпіричний простір розвитку суспільного сектору економіки та публічних фінансів»** присвячено аналізу трансформації податкової та бюджетної політик за умов фінансової кризи та глобальних викликів, розвитку державно-приватного партнерства в контексті протидії кризі публічних фінансів.

Аналіз статистичних показників розвитку податкових систем дозволив встановити, що за період 2005-2012 рр. більшість країн світу пішли по шляху скорочення податкового навантаження та полегшення сплати податків. Так, в країнах ОЕСР загальна кількість трансакцій з бюджетом зменшилась з 16 до 13 на рік, в країнах Східної Європи та Центральної Азії – з 53 до 28, в країнах Східної

Азії та Тихоокеанського регіону – з 29 до 26, в країнах Близького Сходу та Північної Африки – з 26 до 23, в країнах Латинської Америки та Карибського регіону – з 40 до 31. Необхідний час для започаткування бізнесу скоротився у країнах Східної Європи та Центральної Азії – з 36 до 13 днів на рік, країнах ОЕСР – з 23 до 12, Латинської Америки та Карибського регіону – з 74 до 55, Південної Азії – з 38 до 21, Східної Азії та Тихоокеанського регіону – з 53 до 32. Самостійне нарахування податкових платежів було запроваджене в Канаді, Аргентині, Туреччині, Китаї, Єгипті, дозвіл подачі «електронних декларацій» та сплати податків через Інтернет отримали податкоплатники Австралії, Сінгапуру, Індії, Литви, спрощена система оподаткування підтвердила свою ефективність у Великобританії, Гонконзі, Марокко, Україні.

Обґрунтовано, що електронна комерція, використання електронних грошей в розрахунках, зарубіжний шопінг, розвиток нових фінансових інструментів, розширення активності податкових гаваней та офшорних зон (так звані «фіскальні терміти»), що зменшують податкову базу та роблять її менш зручною для оподаткування, а також висока мобільність факторів виробництва вимагають координації національних податкових політик, глобалізації податкового законодавства та інституціональних реформ. Доведено, що обсяг витрат на споживання статусних благ часто не узгоджується з розмірами перманентного доходу індивідів, що призводить до погіршення добробуту останніх та активізує дефекти ринку, які можна виправити прогресивним оподаткуванням доходів або процесів споживання.

В контексті посилення автономії та фіскальної дисципліни адміністративно-територіальних одиниць проаналізовано періодизацію моделей фіскального федералізму (дуальний, кооперативний, креативний, новий, конкурентний) та встановлено, що протягом 2005-2011 рр. в багатьох країнах Європи, США, Канаді відбувалось поступове зниження ролі центрального уряду із одночасним зростанням ролі субнаціональних урядів як в питаннях формування дохідної частини бюджетів, так і у їх видаткових повноваженнях. Співставлення розрахунків ефективних точок *BARS*-кривої із розмірами суспільного сектора економіки в країнах ЄС (табл.2) засвідчило, що його межі майже не виходять за оптимальні у Великобританії, Ірландії та Люксембурзі, однак суттєво перевищують оптимум у Австрії, Бельгії, Данії, Італії, Фінляндії, Франції.

Аналіз проведення соціальної політики та існуючих моделей соціального захисту в країнах ЄС дозволив сформулювати такі тенденції розвитку держави добробуту:

- 1) зниження конкурентоспроможності економік;
- 2) зміна трудової етики громадян та посилення мотивації до утриманства;
- 3) «перенапруга» соціальних бюджетів;
- 4) регулювання соціальних процесів не лише на національному, але й на глобальному рівні.

Отже, сьогодні в багатьох країнах світу сформувався тренд до скорочення частки державних соціальних витрат із переміщенням акценту на приватні з

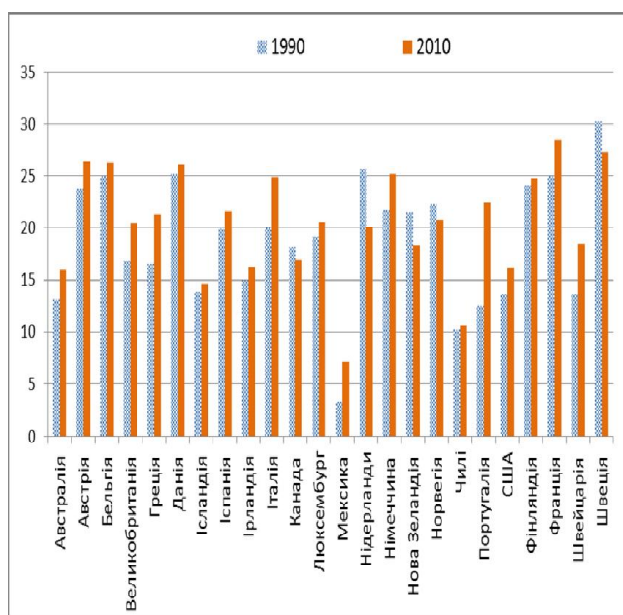
метою економії бюджетних коштів та стимулювання економічного зростання (рис.3).

Таблиця 2

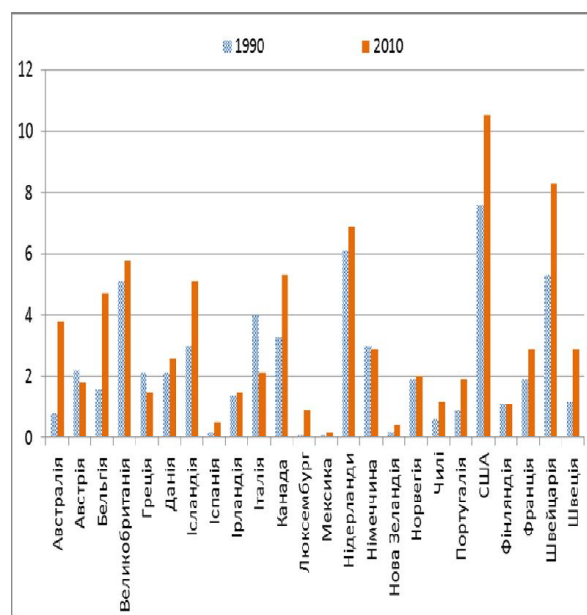
Імовірна надлишкова частка суспільного сектора в деяких країнах ЄС*

Країна	Оптимум BARS-кривої	Державні доходи, % ВВП	Державні витрати, % ВВП	% відхилення за доходами	% відхилення за витратами
Австрія	38,21	48,7	52,0	-10,49	-13,79
Бельгія	35,39	49,4	53,6	-14,00	-18,21
Великобританія	43,50	41,6	50,3	+1,89	-6,79
Греція	39,33	40,2	49,5	-0,87	-10,17
Данія	38,63	53,6	56,8	-14,96	-18,16
Ірландія	44,47	35,1	43,9	+9,37	+0,57
Італія	37,68	46,1	49,2	-8,42	-11,52
Люксембург	39,78	39,0	40,1	+0,78	-0,32
Нідерланди	35,52	47,1	49,4	-11,57	-13,87
Німеччина	41,99	43,2	44,3	-1,21	-2,30
Португалія	42,28	42,4	46,9	-0,12	-4,61
Фінляндія	40,38	52,9	53,5	-12,51	-13,16
Франція	39,49	50,1	55,4	-10,61	-15,90

*Розраховано на основі: Public Finance in EMU-2011 / By L.Pench, M.Salto // European Economy. –2011. –№3. –Р.325-344; Facchini F. Optimal Government Size and Economic Growth in France (1871-2008): An Explanation by the State and Market Failures / F.Facchini, M.Melki // CES Working Papers. –2011. –№77. –Р.132-149; Magazzino C. Optimal Size of Government and Economic Growth in EU-27 / C.Magazzino, F.Forte // MPRA. –2010. –September 1 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.mpra.uni-muenchen.de>.

Державні соціальні витрати, % ВВП

Приватні соціальні витрати, % ВВП

Рис. 3. Фінансування соціальних витрат в деяких країнах світу*

*Побудовано на основі: OECD Statistics Yearbook-2012 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.oecd.org>.

В контексті дослідження проблеми боргової кризи в країнах ЄС та Україні встановлено, що заходи з її подолання зумовлені не тільки економічними факторами. Так, наприклад, якщо в Естонії, Латвії, Литві, Угорщині, Ірландії, Португалії, Греції, Чехії уряди пішли по шляху зростання базової ставки ПДВ, то

у Великобританії, Люксембурзі, Україні, навпаки, – її зменшення. Аналогічна ситуація спостерігається і з корпоративним оподаткуванням, оскільки у Литві, Ірландії, Угорщині зростають ставки оподаткування прибутку підприємств, а у Швеції, Люксембурзі, Португалії, Україні – зменшуються. Стосовно прибуткового податку уряди європейських країн практично однотайні – зростання розміру неоподаткованого доходу громадян спрямоване на: захист найменш забезпечених груп населення; збільшення податкового навантаження на громадян з високим рівнем доходу, «пори́г» якого визначається кожною окремою країною залежно від макроекономічної ситуації; зменшення ставок оподаткування для громадян з низьким рівнем доходу. Щодо соціальних трансфертів, то більшість європейських країн здійснюють вибір на користь економічної ефективності, а не соціальної справедливості. В Австрії, Німеччині, Люксембурзі, Нідерландах, Іспанії, наприклад, скорочуються виплати по догляду за дитиною та пільги для багатодітних сімей, у Румунії, Португалії, Нідерландах, Італії, Іспанії, Греції, Чехії відбувається зменшення зарплат у бюджетній сфері та пенсій. У Німеччині, наприклад, заходи фіскальної дисципліни 2009-2011 рр. практично не зачепили проєктів довгострокового розвитку (підтримка інновацій, інвестування інфраструктурного забезпечення), однак суттєво відобразились на фінансуванні поточних соціальних програм.

Дослідження особливостей європейського ринку праці дозволяє стверджувати, що питання соціальних трансфертів, податків і зарплат сьогодні стало інструментом соціального діалогу, що суттєво деформувало ринок праці та призвело до ситуації, коли рівень заробітної плати в різних секторах економіки визначається потужністю профспілкових рухів, а не рівнем економічної ефективності виробництва, кваліфікації та освіти працівників. Така ситуація «обертається» не лише проти держави в аспекті необхідності нарощування соціальних виплат, не підкріплених економічним зростанням, а й проти фізичних та юридичних осіб, які призвичаюються до «паразитування» на численних пільгах, субсидіях і дотаціях, що в умовах економічного спаду доводиться або скорочувати, або нарощувати державні запозичення, що однаково негативно відображається на рівні добробуту суб'єктів економіки у перспективі. В Україні проблема загострюється ще й тому, що відмінності між рівнем оплати кваліфікованої і некваліфікованої праці є найменшими серед європейських країн, а значна частка тіньової економіки спричиняє ситуацію, коли офіційна зарплата в приватному секторі економіки майже у 1,5 рази нижча за аналогічний показник у суспільному секторі.

Аналіз моделей державно-приватного партнерства, які реалізуються в різних країнах світу та галузях економіки, дозволив визначити базові детермінанти їх розвитку: 1) стан публічних фінансів (країни із значними бюджетними дефіцитами на нагромадженими державними боргами більш схильні до реалізації проєктів державно-приватного партнерства як варіанта виходу з кризи); 2) макроекономічні умови (уряди, чия макроекономічна політика отримує схвалення в суспільстві, є передбачуваною як для внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів, з більшою

імовірністю використовуватимуть механізми державно-приватного партнерства); 3) розмір ринку (чим більш ємним є ринок, вищим сукупний попит, тим більш імовірним є партнерство між суспільним і приватним секторами економіки).

Акцент в розвитку проектів державно-приватного партнерства зроблено на інвестуванні в екологічні об'єкти, сформульовано гіпотезу про загрозу «паливної», «сміттєвої» та «водної» криз з метою стимулювання державних і приватних інвестицій у енергоощадні технології та відновлювальні джерела енергії, проведено SWOT-аналіз проектів «зеленої енергії» щодо можливості отримання електроенергії переважно з відновлювальних джерел до 2030 р., запропоновано комплексне застосування ринкових інструментів екологічної політики: від екологічних податків, дотацій до торгівлі ліцензіями на забруднення, санкцій щодо порушників екологічного законодавства.

З метою формування цивілізованої моделі суспільного вибору та вдосконалення інституціональної структури суспільства запропоновано законодавче закріплення інституту лобізму, який, як свідчить досвід США, Великобританії, Канади, Японії, допомагає реалізовувати інтереси різних груп через організований вплив на законодавчу та адміністративну діяльність органів влади, робить політичний процес більш чесним і прозорим. Аналіз вітчизняної практики лобіювання інтересів доводить її, переважно, нелегітимний характер, незважаючи на існування професійних асоціацій окремих секторів ринку та відділів зв'язків з владою у великих корпораціях. Тому рекомендовано застосовувати такі механізми формування вітчизняної моделі лобізму: закріплення на законодавчому рівні інституту лобізму через прийняття відповідних нормативно-правових актів, які б деталізували законні та незаконні технології лобіювання; введення кримінальної чи адміністративної відповідальності у разі подання лобістами неправдивої інформації щодо особливостей здійснення своєї діяльності; впровадження диференційованого податку на лобіювання корпоративних інтересів.

В четвертому розділі **«Пріоритетні напрями реформ суспільного сектора економіки України з урахуванням міжнародного досвіду»** розглянуто вектори модернізації фіскальної політики в напрямку оптимізації податкового навантаження та підвищення якості суспільних благ, проблеми пенсійних реформ та запропоновано комплекс інституціональних заходів реформування публічних фінансів вітчизняної економіки.

В контексті конфлікту правил формального законодавства та норм, за якими живуть громадяни, проаналізовано виникнення численних «інституціональних пасток», що супроводжують розвиток країн пострадянського простору та третього світу (корупція, бідність, бартер, тіньова економіка). Здійснено оцінку ефективності податкової реформи в Україні з точки зору фіскальної та регулюючої ролі податків (рис.4), обґрунтовано справедливість реалізації політики фіскальної консолідації з метою створення стимулів для економічного зростання, інституціональних та структурних реформ, які повинні виходити за рамки публічних фінансів і стосуватись усіх складових економіки.

Обґрунтовано, що реформування податкової системи повинно передбачати підвищення ефективності збору податків, стійкості податкової бази до структурних змін, зумовлених глобальною факторною мобільністю, електронними розрахунками та трансфертним ціноутворенням. Основне призначення таких змін полягає не у зростанні надходжень задля досягнення первинного профіциту, необхідного для зниження рівня державного боргу, а у забезпеченні більш ефективного формування бюджетних доходів, що із зниженням втрат від спотворюючого оподаткування було б зорієнтоване на стимулювання сукупної пропозиції. Стверджується, що програми фінансової економії через ризик непослідовності у їх реалізації повинні гарантуватись на перспективу через запровадження інституціональних обмежень на дискреційні дії урядів у сфері бюджету. Безстроковий характер запровадження формальних лімітів на поведінку фіскальних змінних покликаний забезпечити технічний аспект реалізації програм консолідації в розумінні міжчасового контролю за бюджетними та борговими параметрами, який би давав можливість гальмувати нарощування видатків, не покритих доходами. Фіскальні правила і норми повинні стати втіленням свідомого політичного самообмеження, пов'язаного з тим, що суспільний вибір не може бути настільки однотайним, щоб впевненість у слідуванні програмам економії виходила за межі електоральних циклів і передавалась наступним урядам, а також з тим, що економічні агенти часто неправильно оцінюють наслідки зростання державного боргу, на відміну від податків і видатків, як передбачає модель фіскальної ілюзії чи ілюзії дефіциту.

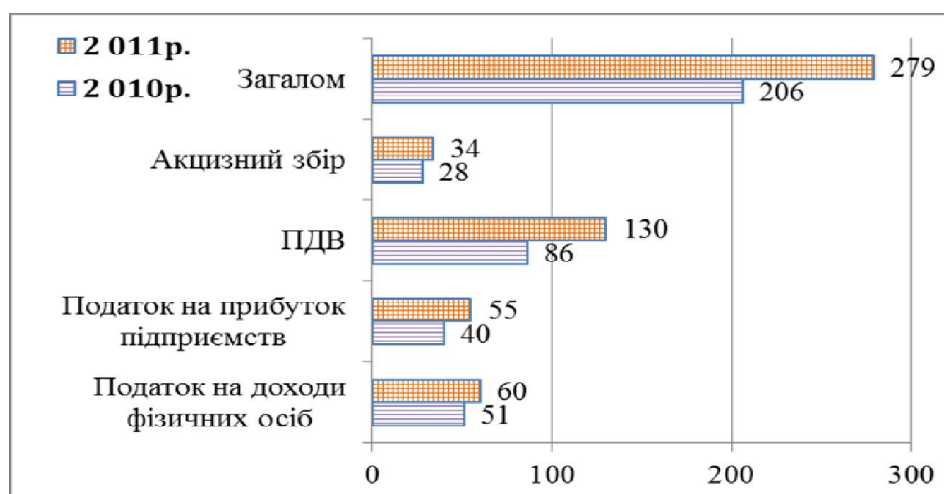

Рис. 4. Акумуляція податків в Україні у 2010-2011 рр., млрд. грн.*

*Побудовано на основі даних Міністерства фінансів України.

Як свідчать дані табл.3, у вітчизняній економіці за період 2007-2011 рр. знизилась частка витрат на фінансування охорони навколишнього середовища, оборони, охорони здоров'я, громадського порядку, безпеки та судової влади, освіти. Водночас відбувалось нарощування видатків на обслуговування державного боргу, що звужує фіскальний простір економічних реформ.

В контексті підвищення якості базових суспільних благ для населення запропоновано: перехід до адресної соціальної допомоги, монетизація пільг з використанням електронних соціальних карток; диверсифікація джерел фінансування із посиленням автономії закладів вищої освіти; перехід від бюджетного принципу утримання установ охорони здоров'я до оплати за наданий обсяг і якість медичної допомоги, розробка стандартів медичних послуг з переліком відповідних лікувально-діагностичних процедур, ліків та вимог до надання медичної допомоги.

Таблиця 3

Структура видатків зведеного бюджету України*

	2007		2008		2009		2010		2011	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Видатки та надання кредитів	226,1	100	309,2	100	307,4	100	377,8	100	469,3	100
Загальнодержавні функції	20,6	9,1	26,5	8,6	23,4	7,6	28,5	7,5	32,9	7,0
Оборона	9,4	4,1	11,7	3,8	9,7	3,1	11,3	3,0	15,6	3,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	18,4	8,1	27,1	8,7	24,3	7,9	28,8	7,6	34,1	7,3
Економічна діяльність	40,5	17,9	51,3	16,6	39,8	12,9	43,8	11,6	67,1	14,3
Охорона навколишнього середовища	2,2	1,0	2,8	1,0	2,5	1,0	2,9	0,7	3,8	0,8
Житлово-комунальне господарство	5,9	2,6	9,0	2,9	7,5	2,4	5,4	1,4	13,2	2,8
Охорона здоров'я	26,7	11,8	33,6	10,8	36,6	11,9	44,7	11,8	47,5	10,1
Духовний і фізичний розвиток	5,7	2,5	7,9	2,5	8,3	2,7	11,5	3,0	12,0	2,5
Освіта	44,3	19,6	61,0	19,7	66,8	21,7	79,8	21,1	87,3	18,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	48,5	21,4	74,1	23,9	78,8	25,6	104,5	27,6	115,3	24,6
Обслуговування боргу	3,7	1,9	4,3	1,5	9,8	3,2	16,4	4,7	40,5	8,7

*Розраховано за даними Міністерства фінансів України та Державної служби статистики України.

Демографічна криза, що особливо загострилась в країнах Європи на початку 2000-х рр., призвела до ситуації, коли видатки державного бюджету на пенсійне забезпечення та фінансування допомог з безробіття перевищують обсяги фінансування розвитку людського капіталу (наприклад, в структурі видатків суспільного сектору Великобританії їх частка сягає 23%). Аналіз пенсійних систем країн світу (моделі солідарності поколінь та накопичувальної моделі) дозволив виокремити основні переваги і недоліки від запровадження кожної з них та обґрунтувати історичні передумови їх розвитку. В контексті вітчизняного досвіду пенсійного забезпечення стверджується, що існуючі в Україні «розриви» між

максимальною і мінімальною пенсією у десятки разів, а також наявність в країні чисельного прошарку привілейованих пенсіонерів як за віком виходу на пенсію, так і за її розміром, культивують соціальну несправедливість, що йде врозрід із вектором реформ фіскальної та соціальної політик на перспективу.

Отже, більшість європейських країн у стратегіях розвитку до 2016-2025 рр. задекларували реформування пенсійних систем за такими напрямками:

- підвищення пенсійного віку (офіційно затверджений Брюсселем новий орієнтир пенсійного віку для країн ЄС – 70 років);

- застосування економічних санкцій для громадян, які вирішили піти на пенсію раніше встановленого терміну, або послаблення мотивацій до раннього виходу на пенсію (наприклад, «пенсійні штрафи» у Греції, Нідерландах, Норвегії, «мостові пенсії» у Польщі);

- заохочення громадян виходити на пенсію пізніше встановленого терміну (наприклад, у Фінляндії працюючі пенсіонери отримують щорічно по 4,5% до рівня свого пенсійного забезпечення, у Болгарії – по 2,4%);

- скасування додаткової так званої «тринадцятої пенсії», що призначалася один раз на рік (наприклад, в Угорщині);

- зниження розмірів пенсій, крім мінімальних (наприклад, у Румунії, Греції, Іспанії державні пенсійні виплати скоротились на 10-15%);

- необов'язковий вихід на пенсію (наприклад, у Великобританії).

Аналіз країн світу за показниками глобального пенсійного індексу (*GPI*), зокрема, адекватності, стійкості та цілісності, дозволив визначити країни з найкращими системами пенсійного забезпечення – Нідерланди, Австралія, Швеція, Швейцарія, досвід яких пропонується застосовувати в Україні: розвиток професійних пенсійних програм; рівномірний розподіл обсягу відрахувань на загальнообов'язкове пенсійне страхування між роботодавцем і працівником; доповнення перерозподільного принципу пенсійної системи накопичувальним компонентом через стимулювання приватних заощаджень податковими пільгами і трансфертами; зрівняння пенсійного віку жінок і чоловіків в Україні до 2020 р. на рівні 65 років з огляду на довшу тривалість життя перших та політику гендерної рівності (лише у випадку наближення стандартів життя українців до європейських показників); запровадження законодавчого обмеження на розмір максимальної пенсії (різниця між мінімальною і максимальною пенсією не повинна перевищувати 1:15 із врахуванням усіх надбавок і доплат).

Протиставлення стратегій поведінки суб'єктів громадянського суспільства і держави в межах теорій «дорожньої каси» та «захоплення регулятора» дозволило визначити інституціональні трансформації в країнах, що розвиваються, як такі, що тяжіють до останньої моделі, сприяють появі численних «інституціональних пасток», серед яких особливо загрозливих розмірів і форм набула корупція. Економіко-математичний аналіз впливу корупції на динаміку соціально-економічних індикаторів довів її суттєву залежність від таких чинників, як ступінь розвитку політичних та ринкових інститутів, конкурентоспроможність, інноваційність економіки, рівень розвитку демократії, довіри та якості державного

управління ($0,712 < R^2 < 0,955$). Зважаючи на те, що корупція притаманна будь-якому суспільству, виокремлено її автономний та індукований компоненти. Автономною корупцією є її мінімальний розмір, притаманний усім без винятку країнам, тоді як індукована корупція залежить від низки факторів, які визначають загальний рівень корумпованості економіки:

$$Cr = Cr_a + f(W_{it}, D_{it}, C_{it}, E_{it}, H_{it}, G_{it}, O_{it}),$$

де Cr_a – автономний (мінімальний) розмір корупції, який не залежить від соціально-економічного та політичного розвитку країни; i – країна; t – рік; f – функціональна залежність індукованої корупції; W_{it} – рівень економічного добробуту; D_{it} – рівень демократизації суспільства (в т.ч. рівень розвитку електронної демократії); C_{it} – ефективність судової системи та діяльності правоохоронних органів; E_{it} – тип національної економічної та політичної системи; H_{it} – сукупність історичних особливостей розвитку держави; G_{it} – геополітичне розташування країни та географічні чинники; O_{it} – інші фактори (наприклад, домінуюча релігія, якість освіти та охорони здоров'я, рівень соціального захисту тощо).

Для мінімізації впливу корупції запропоновано низку інструментів економічного (наприклад, сприяння появі повноцінних власників, розширення середнього класу, створення конкуренції між чиновниками за право надавати ті чи інші послуги) та інституціонального (наприклад, відкритість відомчих систем і належний громадський контроль, активізація діяльності інститутів громадянського суспільства) характеру.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано нове бачення й вирішення актуальної наукової проблеми обґрунтування теоретико-методологічних засад розвитку суспільного сектору економіки і публічних фінансів за умов глобальних трансформацій. Дослідження дозволило зробити такі висновки теоретико-методологічного та науково-практичного спрямування:

1. Контраверсійність численних характеристик суспільного сектору економіки (у юридичному, фінансовому аспектах, з точки зору продукції, що виробляється, в контексті суб'єкта власності і контролю, з точки зору вигод, що отримуються) дозволяє розглядати його у функціональному сенсі і відносити до нього усі організації сфери публічного управління, соціальної безпеки, законності і правопорядку, освіти, охорони здоров'я, соціальних та культурних послуг незалежно від джерела їх фінансування та організаційно-правової форми. Діяльність таких організацій зорієнтована на ліквідацію «фіаско ринку» та продукування соціально значущих благ. Розмір суспільного сектору економіки в багатьох європейських країнах суттєво перевищує оптимальні межі як за доходами, так і за видатками. У консолідованих доходах державних бюджетів країн зони євро зростає частка соціальних відрахувань із одночасним зменшенням частки прямих і непрямих податків, а у видатковій частині бюджетів домінують витрати на соціальні трансферти та субсидії. Систематизація основних концепцій

функціонування суспільного сектору економіки дозволяє виділити кілька причин зростання його масштабів: посилення вимог до соціальної політики у зв'язку з урбанізацією, збільшенням кількості населення та демографічними переходами; монополізм багатьох галузей економіки; «політичні змагання» за електорат і вплив лобістських груп; органічне доповнення активності інститутів державного та муніципального секторів діяльністю організацій «третього» сектору економіки; існування ефекту соціодинамічного мультиплікатора тощо.

2. Реформування суспільного сектору економіки пов'язане не лише з процесом «модернізації зверху», коли «правляча сила» задає вектор соціально-економічного розвитку, але й «модернізацією знизу», що передбачає активізацію бізнесу, залучення населення до підприємницької діяльності, формування розвинутих інститутів громадянського суспільства. Інституціональна складова реформ справляє чи не найбільший вплив на соціально-економічну трансформацію. Існує достовірний прямий зв'язок між рівнем розвитку інститутів і темпами економічного зростання в країнах світу, проте вплив якості інститутів на економічне зростання є більшим в країнах, що розвиваються, ніж у розвинутих, що можна пояснити «ефектом бази» або «межі технологічного прогресу». Якість інститутів також справляє суттєвий вплив на використання природних ресурсів: якщо права власності захищені, діє ефективна судова система, держава підзвітна інститутам громадянського суспільства, то природні ресурси сприятимуть економічному зростанню і підвищують добробут населення; якщо ж інститути несформовані, або функціонують з проблемами, то доходи від експорту сировини обслуговуватимуть виключно «групові інтереси».

3. Для адекватної та комплексної оцінки ефективності діяльності суспільного сектору економіки доцільно використовувати широке коло показників, які можна розділити на групи: показники ефективності розподілу («розрив» у доходах багатих і бідних, «розрив» між максимальною і мінімальною пенсією, рівень середньої зарплати (пенсії) по країні, обсяг видатків на соціальні потреби); показники стабільності розвитку (рівень інфляції, темп економічного зростання, рівень безробіття); показники економічної продуктивності (ВВП на особу, рівень боргового навантаження, обсяг бюджетного дефіциту, порівняння показників рентабельності державних і комунальних підприємств з підприємствами приватного сектору економіки); показники якості адміністрування (рівень корупції, бюрократизму, тіньової економіки, якість судової влади, рівень розвитку електронного урядування); показники якості науки і освіти (чисельність випускників різного рівня підготовки, відсоток викладачів з науковим ступенем і вченим званням, відсоток осіб з вищою освітою та рівень охоплення населення середньою освітою, успішність учнів і студентів, рівень впровадження прогресивних технологій в освітній та науковій діяльності); показники якості охорони здоров'я (середня тривалість життя, рівень дитячої смертності, динаміка поширення окремих хвороб, кількість амбулаторних прийомів, ліжко-днів госпіталізації, рівень запровадження інновацій у медицині); показники якості

суспільної інфраструктури (якість комунікацій і транспортної інфраструктури, рівень забезпеченості населення власним житлом, вартість 1 м² житлової площі).

4. Активність суспільного сектору зумовлена необхідністю забезпечення так званими «патронатними благами», виробництво яких пов'язане з нормативним інтересом суспільства і носить добродійний характер (соціальна корисність). Актуальність державної опіки стосовно патронатних благ зумовлена тим, що ринку притаманний перманентний дефіцит пропозиції таких товарів, робіт і послуг. На сьогодні безліч благ, які раніше визнавалися винятково локальними або національними, модифікуються у глобальні суспільні товари і послуги (освіта, охорона здоров'я, національна безпека і оборона, екологічна політика). Існує кілька «технік надання» глобальних суспільних благ: технологія підсумовування, згідно з якою суспільне благо глобального рівня утворюється в результаті додавання національних суспільних благ; технологія «слабшої ланки», згідно з якою сумарна ефективність забезпечення глобальним суспільним благом визначається найменшим внеском однієї з країн-учасниць; технологія «кращого пострілу», згідно з якою рівень забезпечення глобальним суспільним благом визначається часткою суб'єкта, що доклав «найбільших зусиль» і здійснив найбільший внесок у загальний добробут; технологія зваженої суми, згідно з якою глобальне суспільне благо забезпечується країнами-учасницями, проте внесок кожної з них може мати різний вплив на рівень і якість суспільного блага. Національний або глобальний характер суспільного блага зумовлений не його «вродженими» властивостями, а соціальними конструкціями та формою, яку надає йому суспільство.

5. Важливу роль у розвитку інститутів суспільного сектору економіки відіграє інтенсивність демократичних змін. Активність інститутів «третього» сектору сприяє прогресу демократичних перетворень. Для функціонування демократичної системи управління вирішальним фактором є розподіл прибутку і благ серед громадян, оскільки різка поляризація в доходах між багатими і бідними в суспільстві згубна для збереження демократії. Реформи, що проводяться в більшості європейських країн, спрямовані на збільшення частки ринкових особистих доходів, які акумулюються у найбільш бідних домогосподарствах. Також важливим елементом розвитку держави добробуту є розподіл соціальних виплат і сплачених податків за групами домогосподарств. Однак кожна країна обирає власну модель перерозподілу доходів – від егалітарної, характерної для Італії, Німеччини, до роулзіанської, характерної для Ірландії, Австралії.

6. Для досягнення цілей і завдань соціально-економічного розвитку актуальності набуває інформатизація уряду: зростання продуктивності суспільного сектору приносить корисний ефект для економіки загалом, оскільки він «покриває» великий відсоток робочої сили, витрат кінцевих споживачів і формування ВВП; суспільний сектор є найбільшим збирачем суспільної інформації; в умовах інформаційної глобальної економіки адекватно функціонуючі урядові інформаційні системи можуть полегшити доступ до глобальних знань і міжнародних баз даних, створення нових опцій мобілізації та

використання локальних знань та інформаційних ресурсів; уряд формулює правила і стратегії використання своїх інформаційних ресурсів, розвиває інфраструктуру та заохочує застосування інформаційних систем для досягнення більш ефективного надання суспільних благ. Проекти модернізації суспільного сектору та державного управління за кінцеву мету ставлять розвиток е-урядування, оскільки під впливом глобалізації об'єктивно зростають вимоги до якості адміністративних послуг, прозорості державного та муніципального управління, публічних фінансів, активності організацій «третього» сектору та ТНК у процесі ухвалення важливих рішень урядами країн тощо.

7. Розвиток податкової конкуренції засвідчує, що протягом 2006-2012 рр. у високорозвинутих країнах суттєво спрощені процедури сплати податків та заповнення податкових декларацій, скорочена кількість фіксованих трансакцій з бюджетом. Україна також здійснює реформи у податковому законодавстві як щодо спрощення сплати податків, так і скорочення їх загальної кількості. Акцент у реформуванні системи оподаткування в контексті посилення податкової конкуренції доцільно зосередити на так званих «позиційних благах», споживання яких спрямоване на підвищення статусу особи в суспільстві (наприклад, дорогий відпочинок, ексклюзивне авто, елітний навчальний заклад), оскільки високі податки на споживання в перспективі мають сприяти мінімізації «розривів» у доходах багатих і бідних.

8. Багато країн світу «перенесли» акцент з оподаткування доходів корпорацій на оподаткування споживання та доходів громадян. Податкові ставки на персональні доходи в країнах ЄС у 1,5-2 рази перевищують ставки на корпоративний прибуток, тоді як в Україні, Росії, Білорусі зберігається практика оподаткування персональних доходів за нижчими ставками, ніж доходів корпорацій. Глобалізація податкового законодавства стає вимогою часу та стосується не лише запровадження глобальних податків, але й створення міжнародних податкових організацій для координації податкової політики на глобальному рівні.

9. В багатьох країнах вагомим фактором, який впливає на скорочення обсягів податкових надходжень, є демографічна криза, пов'язана із «старінням населення». Зважаючи на те, що Україна реалізує програму пенсійного забезпечення, що базується на системі солідарності поколінь, то в умовах дефіциту бюджетних ресурсів і значної частки тіньової економіки більшість громадян-пенсіонерів отримує лише мінімальний рівень соціального захисту через систему пенсійного забезпечення. Компаративний аналіз пенсійних систем окремих країн світу доводить, що альтернативи запровадженню накопичувальної пенсійної системи немає. Вона має функціонувати поряд із солідарною пенсійною системою, яка гарантує лише мінімальне пенсійне забезпечення. Універсальними рисами сучасних пенсійних систем багатьох країн світу, які вимагають запровадження кардинальних модернізаційних стратегій у сфері публічних фінансів, є: недостатній рівень пенсійного доходу для задоволення матеріальних потреб громадян, зростання попиту на «пенсійне дозвілля»; високий рівень комісійної винагороди, що вимагають для себе управляючі компанії НПФ, а

також недосконалі інвестиційні стратегії управляючих компаній, що за принципом «стадної поведінки» спричиняють формування практично ідентичних портфелів пенсійних фондів; висока вартість ануїтетів для пенсіонерів, притаманна більшості країн; низький рівень покриття накопичувальними пенсійними програмами, оскільки існує велика кількість малозабезпечених «неформальних працівників», які не мають стимулів для заощаджень; складність вибору стратегії реформування пенсійної системи кожною окремо взятою країною.

10. «Конфлікт» суспільного і приватного секторів економіки з приводу більшої ефективності одного порівняно з іншим є дещо штучним, оскільки кожен з них проявляє свою соціально-економічну активність по-різному, з різними цілями, ефектами та наслідками для економіки. Найбільш оптимальним варіантом у контексті розв'язання «спірних» питань між приватним і суспільним секторами економіки є державно-приватне партнерство, яке є формою оптимізації виконання державою своїх обов'язків перед суспільством за допомогою залучення як інститутів суспільного, так і приватного секторів економіки. Кожна країна обирає власні пріоритетні сектори національної економіки, в яких застосування моделі державно-приватного партнерства є найбільш ефективним. Наприклад, у Великобританії та Франції державно-приватні партнерства поширені у пенітенціарній системі, охороні історичної спадщини, будівництві автомобільних доріг; в Канаді, США державно-приватні партнерства реалізуються у сферах енергетики, транспорту, екологічного захисту, освіти та охорони здоров'я; Австралія та Ірландія успішно здійснюють впровадження державно-приватних проєктів у системи життєзабезпечення міст та транспортну інфраструктуру. В Україні розвитку державно-приватного партнерства перешкоджає здебільшого законодавча неузгодженість цього типу відносин між суспільним і приватним секторами економіки. Угоди з державно-приватного партнерства повинні укладатися в рамках відкритих і прозорих процедур, оскільки детальне економічне обґрунтування, система відповідних стимулів, точна оцінка ризиків і продумане управління ними є вирішальними для обох сторін – держави та приватного бізнесу.

11. Загрозою ефективному функціонуванню суспільного сектору економіки є корупція. Зважаючи на те, що ця «інституційна пастка» притаманна будь-якому суспільству, можна говорити про її автономний та індукований компоненти. В контексті запровадження антикорупційних законів мають досягатись головні цілі – прозорість і конкуренція. Прозорість стосується ступеня відкритості прийняття державних рішень, однак у більшості країн механізми, за допомогою яких держава здійснює розробку законів, правил та указів, так і залишаються прихованими від впливу громадськості. Недостатній рівень конкуренції між економічними агентами, в свою чергу, сприяє монополізації каналів впливу на соціально-економічні реформи та обмежує доступ громадян не лише до ресурсів (фінансових, матеріальних, інформаційних, культурних), а й до мереж, що їх розподіляють. Усе це вимагає від інституцій суспільного сектору економіки

розробки адекватних модернізаційних стратегій, спрямованих на підвищення не лише фінансово-економічних, але й соціальних результатів їх діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії, розділи у колективних монографіях

1. Длугопольський О.В. Реформування суспільного сектору економіки та нові підходи до управління публічними фінансами: моногр. / О.В. Длугопольський. – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. –280 с. (15,8 друк. арк.).

2. Длугопольський О.В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій: моногр. / О.В. Длугопольський. –Тернопіль: Економічна думка, 2011. –632 с. (40,1 друк. арк.).

3. Мельник А.Ф. Публічний сектор і державна політика в демократичному суспільстві: моногр. / А.Ф.Мельник, О.В.Длугопольський. –Тернопіль: Економічна думка, 2008. –240 с. *Внесок автора*: аналіз публічного сектора та детермінант його розвитку; характеристика основ вироблення державної політики в умовах демократичних перетворень (13,9 друк. арк./7,0 друк. арк.).

4. Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: моногр. / [А.Мельник, О.Длугопольський та ін.]; за ред. А.Мельник. –Тернопіль: Економічна думка, 2009. –528 с. *Внесок автора*: аналіз сутності та структурних складових суспільного сектору економіки в сучасних умовах; оцінка ролі державного сектору в сучасній структурі національної економіки (30,7 друк. арк./1,2 друк. арк.).

5. Актуальні питання розвитку сучасної економіки: моногр. –Ч.1 / [І.Коваленко, О.Длугопольський та ін.]; за ред. О.Непочатенко, Ю.Нестерчук. –Умань: Візаві, 2011. –416 с. *Внесок автора*: аналіз теоретичних та прикладних аспектів впливу глобалізації на стан публічних фінансів України (24,3 друк. арк./0,5 друк. арк.).

6. Стан та перспективи розвитку фінансової системи України: моногр. / [М.Корягін, О.Длугопольський та ін.]; під ред. О.Непочатенко. –Умань: Видавець «Сочінський», 2012. –324 с. *Внесок автора*: аналіз теоретичних та прикладних аспектів фінансування вищої освіти в Україні (18,8 друк. арк./0,4 друк. арк.)

Статті у наукових фахових виданнях

7. Длугопольський О.В. «Pro et contra» природного монополізму: концептуалізація зарубіжних підходів / О.В.Длугопольський // Світ фінансів. – 2006. –№1(6). –С.81-96 (1,05 друк. арк.).

8. Длугопольський О.В. Політекономія публічного сектора: західні орієнтири / О.В. Длугопольський // Економічна теорія: наук. журн. –2006. –№2. –С.3-16 (0,64 друк. арк.).

9. Длугопольський О.В. Моделі лобювання інтересів: світовий досвід та українська специфіка / О.В.Длугопольський // Журнал європейської економіки. – 2006. –Т.5(1). –С.30-57 (1,4 друк. арк.).

10. Длугопольський О.В. Суспільний сектор економіки: сутність, тенденції розвитку та ефективність / О.В.Длугопольський // Вісник ТДЕУ. –2006. –№3. – С.41-59 (1,03 друк. арк.).
11. Длугопольський А.В. Особенности формирования института лоббизма в условиях трансформационной экономики / А.В.Длугопольский // Економічний вісник Донбасу: наук. журн. –2006. –№4(6). –С.59-64 (0,57 друк. арк.).
12. Длугопольський О.В. Аналіз впливу глобалізації на трансформацію ролі держави в економічній системі: виклики та обмеження / О.В.Длугопольський // Наукові записки. Збірн. наук. праць каф. економ. аналізу ТДЕУ. –2006. –Вип.16. – С.94-99 (0,46 друк. арк.).
13. Длугопольський О.В. Адміністративний вплив держави та реакція економічних суб'єктів: прояви «ефекту кобри» / О.В.Длугопольський // Вісник Львівської державної фінансової академії: економічні науки. –2006. –№11. –С.38-45 (0,4 друк. арк.).
14. Длугопольський О.В. Державні видатки на охорону довкілля та національні інтереси / О.В.Длугопольський // Збірн. наук. праць Буковинського університету. Економічні науки. Вип.3. –Чернівці: Книги-XXI, 2007. –С.262-272 (0,5 друк. арк.).
15. Длугопольський О.В. Роль інституту держави у формуванні концептуальних основ економіки добробуту: теоретико-методологічні підходи / О.В.Длугопольський // Научные труды ДНТУ. Серия: экономическая. –2007. – Вип.31-1(117). –С.257-264 (0,64 друк. арк.).
16. Длугопольський О.В. Розвиток людського капіталу як невід'ємний атрибут функціонування економіки в ХХІ ст. / О.В.Длугопольський // Світ фінансів. –2007. –№1(10). –С.168-175 (0,45 друк. арк.).
17. Длугопольський О.В. Критерії ефективності функціонування державного сектора економіки / О.В.Длугопольський // Науково-технічна інформація: наук.-практ. інформац. журн. –2007. –№1(31). –С.36-40 (0,36 друк. арк.).
18. Длугопольський О.В. Політична рента і корупція в державному управлінні: теоретико-методологічний та прикладний аспекти / О.В.Длугопольський // Вісник ТНЕУ. –2007. –№2. –С.46-56 (0,62 друк. арк.).
19. Длугопольський О.В. Перспективи застосування зарубіжних моделей фіскального федералізму в умовах трансформаційної економіки України / О.В.Длугопольський // Журнал європейської економіки. –2007. –Т.6(2). –С.198-232 (1,9 друк. арк.).
20. Длугопольський О.В. Роль державного сектора у забезпеченні фінансування освіти / О.В.Длугопольський // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». –2007. –Вип.21. –С.33-38 (0,54 друк. арк.).
21. Длугопольський О.В. Використання інструментарію кризового менеджменту для вирішення проблеми тероризму як форми вияву глобальної суспільної кризи / О.В.Длугопольський // Вісник ТНЕУ. –2007. –№5. –С.360-365 (0,5 друк. арк.).
22. Длугопольський О.В. Економіка добробуту та критерії її оцінки: політекономічний підхід / О.В.Длугопольський // Наука й економіка: наук.-теорет. журн. –2007. –Вип. 3(7). –С.5-20 (1,37 друк. арк.)

23. Длугопольський О.В. Охорона здоров'я як суспільне благо та роль держави в його забезпеченні / О.В.Длугопольський // Галицький вісник. –2008. –№1(16). – С.116-121 (0,4 друк. арк.).

24. Мельник А.Ф. Державна політика в сфері охорони довкілля та роль публічного сектора в її ефективній реалізації / А.Ф.Мельник, О.В.Длугопольський // Вісник ТНЕУ. –2008. –№1. –С.9-20. *Внесок автора*: аналіз ролі інститутів публічного сектора в реалізації екологічної політики, розробка рекомендацій щодо захисту довкілля на міжнародному, загальнодержавному та локальному рівнях (0,7 друк. арк./0,35 друк. арк.).

25. Длугопольський О.В. Державна політика у сфері національної безпеки і оборони: фінансові та інституціональні аспекти / О.В.Длугопольський // Світ фінансів. –2008. –№1(14). –С.195-204 (0,77 друк. арк.).

26. Длугопольський О.В. Концептуальні засади функціонування державного сектору у глобалізованій економіці / О.В.Длугопольський // Фінанси України. – 2008. –№4. –С.11-22 (0,7 друк. арк.).

27. Длугопольський О.В. Державні запозичення в контексті розвитку національного ринку цінних паперів / О.В.Длугопольський // Вісник ТНЕУ. –2008. –№5. –С.139-145 (0,44 друк. арк.).

28. Длугопольський О.В. Модернізація публічного сектора та реформування державної політики в умовах становлення демократії / О.В.Длугопольський // Вісник Львівського Університету. Серія: економічна. –2008. –Вип. 39. –С.134-142 (0,83 друк. арк.).

29. Длугопольський О.В. Застосування системи міжбюджетних трансфертів в напрямку усунення проблем диспропорційного розвитку територій: міжнародна практика та реалії України / О.В.Длугопольський // Регіональна бізнес-економіка та управління: наук. вироб.-практ. журн. –2009. –№4(24). –С.106-114 (0,52 друк. арк.).

30. Длугопольський О.В. Державна політика у сфері соціального захисту населення: аспекти відповідальності суспільного сектора / О.В.Длугопольський // Наука й економіка: наук.-теорет. журн. –2009. –Вип. 4(16). –С.148-156 (0,7 друк. арк.).

31. Длугопольський О.В. Конкурентні відносини на глобальному ринку освітніх послуг / О.В.Длугопольський // Вісник ТНЕУ. –2009. –№5. –С.96-107 (0,6 друк. арк.).

32. Длугопольський О.В. «Державний сектор» versus «приватний сектор»: синергія ефективності через державно-приватне партнерство / О.В.Длугопольський // Світ фінансів. –2010. –№1. –С.74-94 (1,4 друк. арк.).

33. Длугопольський О.В. «Пенсійна криза» в контексті концепції демографічних переходів та суспільного вибору / О.В.Длугопольський // Збірн. наук. праць НУ ДПСУ: Електр. наук. фахове видан. –2010. –№2. –С.62-76 (0,76 друк. арк.).

34. Длугопольський О.В. Світовий досвід пенсійних реформ: уроки для України / О.В.Длугопольський // Наука й економіка: наук.-теорет. журн. –2011. –Вип. 1(21). –С.25-35 (0,75 друк. арк.).

35. Длугопольський О.В. Особливості фінансування суспільних благ в епоху глобальних трансформацій: теоретичні та прикладні аспекти (Ч.1-2) / О.В.Длугопольський // Механізм регулювання економіки. –2011. –№1-2. –С.188-196; –С.113-122 (1,26 друк. арк.)

36. Длугопольський О.В. Охорона здоров'я в системі глобальних суспільних благ: міжнародні зіставлення / О.В.Длугопольський // Економічна теорія: наук. журн. –2011. –№3. –С.83-97 (0,85 друк. арк.).

37. Длугопольський О.В. Перспективи інституалізації лобізму у вітчизняну економіку / О.В.Длугопольський // Научные труды ДНТУ. Серия: экономическая. –2011. –Вып. 40-1(117). –С.75-79 (0,44 друк. арк.).

38. Длугопольський О.В. Актуальність впровадження офіційної методики оперативної просторово-структурної оцінки рівня корупції як механізму підвищення ефективності антикорупційної діяльності в Україні / О.В.Длугопольський, Ю.П.Івашук // Нове в економічній кібернетиці. –2011. –Вип. 3. –С.25-36. *Внесок автора*: аналіз переваг і недоліків методів дослідження корупційної поведінки (0,5 друк. арк./0,2 друк. арк.).

39. Длугопольський О.В. Публічні фінанси за умов фінансово-економічної кризи та трансформації світової економіки / О.В.Длугопольський // Фінанси України. –2012. –№8. –С.106-121. (0,84 друк. арк.).

40. Длугопольський О.В. Сучасні погляди на корупцію та мінімізацію її негативного впливу на економіку України / О.В.Длугопольський, Ю.П.Івашук // Економіка України. –2012. –№9. –С.13-24. *Внесок автора*: аналіз теоретичних підходів до розуміння корупційної поведінки, розробка інструментарію подолання корупції на різних рівнях управління (0,65 друк. арк./0,3 друк. арк.).

41. Длугопольський О.В. Інституціональна концепція реформ: спростування деяких теорій / О.В.Длугопольський // Європейський вектор економічного розвитку. –2012. –№2(13). –С.56-61 (0,37 друк. арк.).

42. Длугопольський О.В. Інституційний вимір розвитку соціального капіталу: теоретико-методичні та прикладні аспекти / О.В.Длугопольський // Економіка України. –2012. –№12. –С.17-29 (0,78 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

Тези доповідей у збірниках матеріалів наукових заходів

43. Длугопольський О.В. Економіка державного сектора: теоретичні підходи / О.В.Длугопольський // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ ст.: національна ідентичність та тенденції глобалізації: Збірн. тез доп. II міжн. наук.-практ. конф. молод. вчен. (24-25.02.2005). –Ч.1. –Тернопіль: ТНЕУ, 2005. –С.165-166 (0,13 друк. арк.).

44. Длугопольський О.В. Проблеми ефективності функціонування суспільного сектору економіки / О.В.Длугопольський // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ ст.: національна ідентичність та тенденції глобалізації: Збірн. тез

доп. III міжн. наук.-практ. конф. молод. вчен. (23-24.02.2006). –Ч.2. –Тернопіль: ТНЕУ, 2006. –С.104-106 (0,16 друк. арк.).

45. Длугопольський О.В. Концептуальні основи державного впливу на економіку в глобальних координатах / О.В.Длугопольський // Проблеми входження України в глобальні економічні структури: стратегічні пріоритети: Матер. міжн. наук.-практ. конф. асп. та молод. вчен. (13.03.2006). –Вип.4. –Чернівці: Буковинський університет, 2006. –С.24-27 (0,14 друк. арк.).

46. Длугопольський О.В. Розвиток цивілізованого лобізму як невід’ємний атрибут демократизації суспільства / О.В.Длугопольський // Розвиток демократії та демократична освіта в Україні: Збір. матер. IV міжн. наук. конф. (28-30.09.2006). –К., 2007. –С.361-366 (0,72 друк. арк.).

47. Длугопольський О.В. Державні фінанси і суспільні блага: аспекти взаємодії / О.В.Длугопольський // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (24-26.10.2007). –Тернопіль: ТНЕУ, 2007. –С.62-65 (0,25 друк. арк.).

48. Длугопольський О.В. Роль державних фінансів у забезпеченні ефективного розвитку публічного сектора економіки / О.В.Длугопольський // Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: Матер. всеукр. наук.-практ. конф. (8-10.11.2007). –Львів: НУ «Львівська політехніка», 2007. –С.19-21 (0,15 друк. арк.).

49. Dluhopolskyi O.V. Effectiveness of interbudget transfers: international practice and potentials for its implementation in Ukraine / O.V.Dluhopolskyi // Інноваційний розвиток економіки і фінансів України умовах глобалізації: Збірн. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. (22-24.05.2008). –Хмельницький, 2008. –С.163-165 (0,13 друк. арк.).

50. Длугопольський О.В. Модернізація системи державного управління в контексті програми e-government / О.В.Длугопольський // Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть: Збірн. тез і вист. VI міжнар. наук.-теорет. конф. студ., аспір. і молод. вчен. (16.04.2008 р.). –Ч.1. –Тернопіль, 2008. –С.141-142 (0,1 друк. арк.).

51. Длугопольський О.В. Статистична оцінка поляризації доходів населення: зарубіжний досвід і українські реалії / О.В.Длугопольський // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку: Збірн. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф. (29.05.2008). –Хмельницький: ХУУП, 2008. –С.27-30 (0,16 друк. арк.).

52. Длугопольський О.В. Податкове навантаження в контексті світових тенденцій розвитку фіскального регулювання економіки / О.В.Длугопольський // Економічний і соціальний розвиток України в XXI ст.: національна ідентичність та тенденції глобалізації: Збірн. тез доп. VI міжн. наук.-практ. конф. молод. вчен. (26-27.02.2009). –Тернопіль: ТНЕУ, 2009. –С.63-66 (0,17 друк. арк.).

53. Длугопольський О.В. Розвиток публічної політики і публічного сектора економіки в Україні / О.В.Длугопольський // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку: Збірн. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф. (21.05.2009). –Хмельницький: ХУУП, 2009. –С.95-97 (0,13 друк. арк.).

54. Длугопольський О.В. Гармонізація місцевих фінансів та проблеми фіскального федералізму / О.В.Длугопольський // Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: Збірн. матер. доп. міжнар. наук.-практ. конф. (22-23.10.2009). –Тернопіль: ТНЕУ, 2009. –С.153-157 (0,21 друк. арк.).

55. Длугопольський О.В. Модель PPPs як прогресивний механізм антикризового управління національною економікою (досвід Великобританії) / О.В.Длугопольський // Формування ринкової економіки. Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні: Матер. наук. конф. (14-15.04.2010). –К.: КНЕУ, 2010. –С.39-43 (0,2 друк. арк.).

56. Длугопольський О.В. Ефективність податкової системи та результативність діяльності органів податкової служби України / О.В.Длугопольський // Удосконалення функціональної діяльності державної служби як складової інституційного забезпечення структурних трансформацій в суспільстві: Збірн. матер. наук.-практ. семін. (18-19.11.2010 р.). –Тернопіль: ТНЕУ, 2010. –С.99-102 (0,17 друк. арк.).

57. Длугопольський О.В. Пенсійні реформи у XXI ст.: міжнародні порівняння / О.В.Длугопольський // Якість життя: проблеми, пріоритети і перспективи: Матер. IV загальноукр. наук.-практ. конф. (8.12.2010). –Донецьк: ДонІРСІ, 2010. –С.89-91 (0,13 друк. арк.).

58. Длугопольський О.В. Моделі вироблення публічної політики: критичний аналіз існуючих підходів / О.В.Длугопольський // Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення: Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. (16-17.12.2010). –Луцьк, 2010. –С.7-11 (0,2 друк. арк.).

59. Длугопольський О.В. Модифікація розуміння публічних фінансів під впливом глобальних трансформацій / О.В.Длугопольський // Фінансово-кредитний механізм в соціально-економічному розвитку країни: Збірн. тез доп. міжн. наук.-практ. конф. (16-17.02.2011). –Макіївка, 2011. –С.46-48 (0,12 друк. арк.).

60. Длугопольський О.В. Технології надання суспільних благ: аспекти теорії і практики / О.В.Длугопольський, Т.І.Длугопольська // Економічний і соціальний розвиток України в XXI ст.: національна ідентичність та тенденції глобалізації: Збірн. тез доп. VIII міжн. наук.-практ. конф. молод. вчен. (24-25.02.2011). –Ч. 1. –Тернопіль: ТНЕУ, 2011. –С.36-38. *Внесок автора*: аналіз базових технік надання глобальних суспільних благ (0,12 друк. арк./0,1 друк. арк.)

61. Длугопольський О.В. Вплив інформаційної революції на ефективність оподаткування: роль «фіскальних термітів» / О.В.Длугопольський // Розвиток України в XXI ст.: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: Збірн. тез допов. IX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (20.03.2011). –Тернопіль: ТНЕУ, 2011. –С.110-114 (0,14 друк. арк.).

62. Длугопольський О.В. Індексний аналіз неієздатності держав: міжнародні порівняння / О.В.Длугопольський // Статистична оцінка соціально-економічного розвитку: Збірн. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф. (20.05.2011). –Хмельницький: ХУУП, 2011. –С.74-77 (0,25 друк. арк.).

63. Козюк В.В. Податок Гезеля: зміст та історичний досвід функціонування / В.В.Козюк, О.В.Длугопольський // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: Матер. XVI міжнар. наук.-практ. конф. (24-25.05.2011). –Луцьк, 2011. –С.16-17. *Внесок автора*: аналіз практики запровадження податку в Австрії (0,15 друк. арк./0,1 друк. арк.).

64. Длугопольський О.В. Про необхідність врахування соціального капіталу в економічних дослідженнях інституціонального характеру / О.В.Длугопольський, Ю.П.Івашук // Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (15-16.11.2012). –Київ, 2012. –с.356-359. *Внесок автора*: концептуалізація теоретико-методичних підходів до аналізу соціального капіталу (0,24 друк. арк./0,12 друк. арк.).

Публікації у зарубіжних виданнях та наукометричних базах даних

65. Dluhopolskyi O.V. Reality and civilization requirements of forming the Ukrainian model of lobbyism / O.V.Dluhopolskyi // Miedzynarodowe forum gospodarczo-ecologiczne: materialy pokonferencyjne (12-13.05.2006). –Krasieczyn-Przemysl, 2006. – S.123-130 (0,37 друк. арк.).

66. Dluhopolskyi O.V. Peculiarities of interbudget transfers employment at the concept implementation of fiscal federalism / O.V.Dluhopolskyi // Östliches Europa und Visionen paneuropäischer Entwicklung. Aspekte internationaler Wirtschaftsbeziehungen «Weltwirtschaft und Ukraine»: Konferenzbeiträge der Internationalen Wissenschaftskonferenz der Nationalen Wirtschaftsuniversität Ternopil (Ukraine) in Antalya (Türkei) (15-22.09.2007). –Berlin, 2008. –P.55-69 (0,94 друк. арк.).

67. Длугопольський О.В. Корупція та соціальні реформи: аспекти взаємовпливу / О.В.Длугопольський, А.Ю.Жуковська // Актуальні проблеми економіки: наук. економ. журн. –2010. –№8(110). –С.229-240. *Внесок автора*: аналіз впливу корупції на ефективність соціальних реформ (0,84 друк. арк./0,42 друк. арк.).

68. Длугопольський О.В. Приватно-державне партнерство як механізм протидії кризі державних фінансів: ринок історичної нерухомості країн ЄС / О.В.Длугопольський // Збірн. наук. праць «Бюлетень Міжнар. Нобелівського економічного форуму». –2010. –№1(3). –Т.2. –С.74-80 (0,45 друк. арк.).

69. Длугопольський А.В. Эффективность общественного сектора и государственные расходы: прагматика несоответствий / А.В.Длугопольский // Реформирование общественного сектора: Доклады XIII междунар. научн.-практ. конф. (11-12.11.2011). –Санкт-Петербург: СПбГУ, 2011. –С.135-157 (0,65 друк. арк.).

70. Dluhopolskyi O.V. The effectiveness of public spending in XXI century / O.V.Dluhopolskyi // Актуальные проблемы и направления социально-экономического развития Республики Беларусь: Матер. II междунар. научн. конф. молод. учен. (25.05.2012). –Минск: НИЭИ Мин. економ. Респ. Беларусь, 2012. – С.84-85. (0,15 друк. арк.).

71. Длугопольський О.В. Державно-приватні партнерства: зарубіжний досвід і уроки для України / О.В.Длугопольський, А.Ю.Жуковська // Актуальні проблеми економіки: наук. економ. журн. –2012. –№3(129). –С.43-49. *Внесок автора*: аналіз

зарубіжного досвіду організації державно-приватних партнерств (0,5 друк. арк./0,25 друк. арк.).

72. Длугопольський А.В. Перспективы легитимизации института лоббизма в странах СНГ (на примере Украины) / А.В.Длугопольский // Глобальные проблемы модернизации национальной экономики: Матер. I междунар. научн.-практ. конф. (25.05.2012). –Тамбов: Бизнес-Наука-Общество, 2012. –С.153-163. (0,52 друк. арк.).

73. Длугопольський А.В. Активность «групп Олсона» и «групп Патнема»: международные сравнения развития социального капитала / А.В.Длугопольский // Реформирование общественного сектора: Доклады XIV междунар. научн.-практ. конф. (9-10.11.2012). –Санкт-Петербург: СПбГУ, 2012. (0,6 друк. арк.).

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

Навчальні посібники

74. Длугопольський О.В. Теорія економіки державного сектора: навч. посіб. / О.В. Длугопольський. –К.: Професіонал, 2007. –592 с. (34,4 друк. арк.).

75. Макроекономіка та макроекономічна політика: навч. посіб. / [А.Мельник, Т.Желюк, О.Длугопольський, О.Панухник]; за ред. А. Мельник. –К.: Знання, 2008. –699 с. *Внесок автора*: макроекономічний аналіз сукупного попиту і сукупної пропозиції; аналіз макроекономічної нестабільності, моделей економічного зростання та економічного розвитку; аналіз структурної політики та макроекономічної політики у відкритій економіці (56,6 друк. арк./21,7 друк. арк.).

76. Економічна теорія: Політична економія. Навчальні форми контролю та презентації: навч. посіб. / [С.Юрій, В.Козюк, К.Возьний, О.Длугопольський та ін.]; за ред. С.Юрія, В.Козюка. –К.: Кондор, 2010. –266 с. *Внесок автора*: розробка практичних завдань в розрізі тем курсу (21,8 друк. арк./6,2 друк. арк.).

77. Історія економіки та економічної думки: ХХ – початок ХХІ ст.: навч. посіб. / [В.Козюк, Л.Родіонова, О.Длугопольський та ін.]; за ред. В.Козюка, Л.Родіонової. –К.: Знання, 2011. –582 с. *Внесок автора*: аналіз методологічних особливостей та базових теорій сучасного інституціоналізму (36,5 друк. арк./2,93 друк. арк.).

Словники, енциклопедії

78. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія: у 3-х т. / [В.Базилевич, О.Длугопольський та ін.]; за ред. Т.Єфименко. –Т.1. –К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2010. –480 с. *Внесок автора*: аналіз наукових поглядів А.Сена, Е.Кларка, Ч.Т'єбу, Ф.Рамсея (52,9 друк. арк./0,84 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Длугопольський О.В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в умовах глобалізаційних змін. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. – ДННУ

«Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України. – Київ, 2013.

У дисертації обґрунтовано нову парадигму розвитку суспільного сектору економіки в умовах глобалізації, що базується на досягненнях нової інституціональної теорії, новій концепції публічних фінансів та функціональному підході до аналізу суспільного сектору економічної системи.

Досліджено роль суспільного сектора економіки у продукуванні суспільних благ, оцінено вплив його масштабів на показники соціально-економічного та інституціонального розвитку, виокремлено критерії ефективності інституцій суспільного сектору економіки, проаналізовано вектори зміни суспільного вибору в умовах розвитку інформаційного суспільства та демократичних перетворень. Виявлено характер впливу фінансової кризи та глобальної податкової конкуренції на інституціональні та структурні реформи в суспільному секторі економіки та публічних фінансах, розроблено концептуальні засади та механізми підвищення аллокаційної та дистрибутивної функцій публічних фінансів.

Ключові слова: суспільний сектор економіки, публічні фінанси, суспільні блага, корупція, фіскальна політика, фіскальний федералізм.

АННОТАЦИЯ

Длугопольский А.В. Общественный сектор экономики и публичные финансы в условиях глобализационных изменений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.01 – экономическая теория и история экономической мысли. – ГУГУ «Академия финансового управления» Министерства финансов Украины. – Киев, 2013.

В работе предложена новая парадигма развития общественного сектора экономики в условиях глобализации, базирующаяся на достижениях новой институциональной теории, новой концепции публичных финансов и функциональном подходе к анализу общественного сектора экономической системы. Обосновано, что реформирование общественного сектора должно базироваться не только на механизмах «модернизации сверху» под контролем государства и наднациональных институций, но и «модернизации снизу» через активизацию развития институтов гражданского общества. В контексте этого расширена трактовка категории «общественный сектор экономики» посредством включения в его состав, кроме государственного и муниципального секторов, организаций «третьего сектора», благодаря активности которых расширяются масштабы его деятельности, мобилизуются необходимые ресурсы для решения общественных проблем.

Предложены концептуальные подходы к функционированию рынка благ, входящего в компетенцию организаций общественного сектора (опекаемые, мериторные и общественные), обоснованы векторы модификации механизмов финансирования общественных благ в 21-м веке, а также контуры изменения механизмов принятия коллективных решений в контексте теории общественного

выбора, проанализированы принципы формирования информационного общества и обосновано его влияние на характер финансово-экономических и социально-политических индикаторов.

Проведена оценка особенностей трансформации налоговой политики в условиях повышения факторной мобильности и глобальной интеграции, проанализированы бюджетные реформы в условиях мирового финансового кризиса, предложено использование модели государственно-частного партнерства для разделения рисков между частным и общественным секторами экономики в процессе предоставления населению общественных благ, минимизации кризиса публичных финансов, обоснована необходимость легитимизации института лоббизма по принципу государств Западной Европы и США.

Предложены инструменты модернизации фискальной политики с целью минимизацию налогового бремени и повышения качества общественных благ, обосновано влияние пенсионного кризиса на систему публичных финансов в свете концепции демографических переходов, разработаны институциональные подходы к модернизации публичных финансов национальной экономики и минимизации влияния «институциональных ловушек».

Ключевые слова: общественный сектор экономики, публичные финансы, общественные блага, коррупция, фискальная политика, фискальный федерализм.

ANNOTATION

Dluhopolskyi O.V. Public sector economics and public finance in globalization conditions. – Manuscript.

Thesis for competition in scientific doctor's degree of economic science in speciality 08.00.01 – Economic Theory and Economic Thought History. – SESI «Academy of Financial Management» Ministry of Finance of Ukraine. – Kiev, 2013.

The new paradigm of public sector economy development in the context of globalization was substantiated in the research. It's based on the achievements of new institutional theory, new concept of public finance and functional approach to the analysis of public sector economics.

The role of public sector in producing public goods was debated, the impact of its scale on the socio-economic and institutional development was evaluated, the efficient criteria of public sector institutions were determined, vectors of changing public choice in conditions of information society and democratic reforms were analyzed. The impact of the financial crisis and global tax competition at the institutional and structural reforms in the public sector economy and public finances was revealed, conceptual principles and mechanisms to enhance allocative and distributive functions of public finance were discussed.

Key words: public sector, public finance, public goods, corruption, fiscal policy, fiscal federalism.